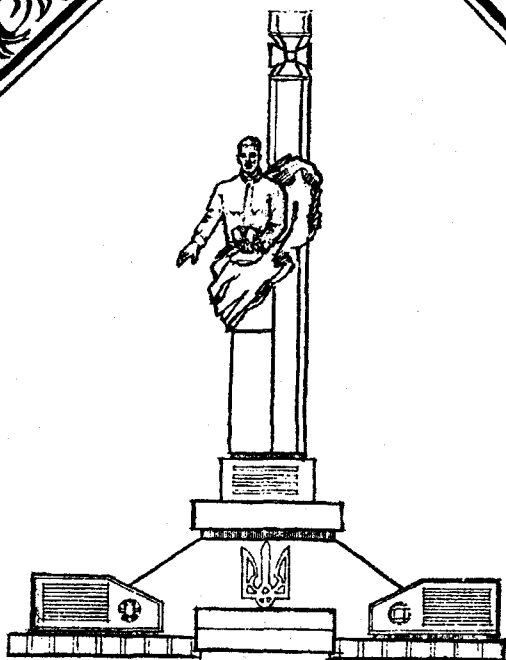

БЗ.З/11/1995)

3 - 93

Богдан Гаврилів, Володимир Великий
Сергій Дерев'яко, Віталій Передерко

ЗУНР

Вісник
Історії та культури
Прикарпаття

м. Івано-Франківськ, 1999

Прикарпатський університет
імені Василя Стефаника

Богдан ГАВРИЛІВ, Володимир ВЕЛИКОЧИЙ,
Сергій ДЕРЕВ'ЯНКО, Віталій ПЕРЕДЕРКО

Присвячується 80-річчю ЗУНР

ЗУНР
в пам'ятках історії
та культури Прикарпаття

Історико-краєзнавче дослідження

Івано-Франківськ
1999

У краєзнавчому дослідженні вперше в історичній літературі зроблена спроба комплексного вивчення пам'яток історії та культури Прикарпаття періоду Західно-Української Народної Республіки, вшанування пам'яті її державних, військових, громадських діячів, а також подій, які мали місце в той час.

Видання для істориків, краєзнавців, а також вчителів, студентів, старшокласників, які цікавляться новітньою історією українського народу та рідного краю.

Автори тексту та укладачі кандидати історичних наук, доценти Прикарпатського університету Богдан Гаврилів, Сергій Дерев'янка, викладач цього ж університету Володимир Великочий та студент історичного факультету Віталій Передерко.

Редактор текстів — кандидат історичних наук, доцент Василь Педич.

Рецензенти: доктор історичних наук, професор
Олександр Карпенко,
доктор історичних наук, доктор
філософії, професор Микола
Кугутяк

© Гаврилів Б., Великочий В.

© Дерев'янка С., Передерко В.

СЛОВО ВІД АВТОРІВ

Розвиток державотворчих процесів в Україні наприкінці ХХ ст., виникнення і становлення суверенної демократичної держави — Україна, сприяли підвищенню суспільного інтересу до історичного минулого нашого народу. Осмислення подій, явищ і процесів, які мали доленосне значення для розвитку української нації, її самоутвердження — один з пріоритетних напрямків наукових досліджень.

Серед таких героїчних періодів — доба Української революції 1917-1920рр., 80-річчя якої широко відзначено на державному рівні, громадськістю. Складовою частиною цієї революції є національно-визвольні змагання на західноукраїнських землях, які призвели до виникнення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) — незалежної демократичної держави в центрі Південно-Східної Європи.

ЗУНР присвячено чимало монографічних досліджень, узагальнюючих праць, конкретних наукових розвідок з тих чи інших аспектів її історії. Проте, поза увагою дослідників залишилось відображення тих суспільно-політичних, соціально-економічних, державотворчих, національно-культурних процесів, що мали місце в державі, у джерелах, пам'ятках історії та культури. Лише принагідно деякі дослідники лаконічно констатують факти вшанування пам'яті окремих подій, діячів ЗУНР, Української Галицької Армії (УГА), що не відповідає загалом стану увічнення подій того часу.

За останні роки з ініціативи українських патріотичних організацій, за підтримки держадміністрацій чимало зроблено по вшануванню історії ЗУНР, насамперед в її колишніх столицях — містах Львові та Станіславі (нині - Івано-Франківську). Першою була встановлена меморіальна дошка на честь проголошення ЗУНР у м.Львові на будинку колишнього Народного Дому, де в листопаді 1918р. розташовувався штаб українського повстання, а згодом засідала Українська Національна Рада (УНРада) — парламент держави.

Практично у кожному місті Галичини, де діяли повітові національні ради, місцеві краєзнавці вже давно вста-

новили поіменно їх склад, місця розташування. Однак, ще немало треба попрацювати дослідникам рідного краю для встановлення місць захоронення діячів ЗУНР, вояків УГА, які захищали державу від польських завойовників у 1918-1919рр.

Поки що відомі лише могили з надгробними пам'ятниками видатних діячів ЗУНР - Президента УНРади Євгена Петрушевича та військового міністра полковника Дмитра Вітовського у Берліні. Українська громадськість сподівається в майбутньому перенести їх прах в Україну.

У 1971 році бульдозерами було зруйновано стрілецькі могили на Янівському цвинтарі у м.Львові. Дивом уціліли могили двох керівників національно-визвольних змагань: Командуючого УГА генерала Мирона Тарнавського та першого президента Тимчасового Державного Секретаріату ЗУНР (уряду - авт.) Костя Левицького. Нині меморіал провідників ЗУНР повністю відновлений і займає чільне місце в некрополі героїв визвольних змагань українського народу.

У радянський період робилося все, щоб знищити в пам'яті народу героїчні сторінки його боротьби за незалежність. Імена діячів ЗУНР можна було згадувати лише інколи з епітетами "буржуазний націоналіст", "зрадник народу", а їхні могили намагались стерти з лиця землі. Так сталося у м.Івано-Франківську з могилою віце-президента ЗУНР Лева Бачинського, якого було урочисто поховано у квітні 1930р. на міському цвинтарі м.Станіслава. Останній в радянські часи було пограбовано, а уцілілі гробниці перевезено на Чукалівське кладовище. Серед них і останки Л.Бачинського. Лишень з утвердженням незалежної України їх знову було перевезено на попереднє місце захоронення у Театральному сквері. Іменем Лева Бачинського названа одна з центральних вулиць м.Івано-Франківська. В липні 1997р. на її першому будинку було урочисто відкрито художньо-меморіальну дошку з таким написом: "Вулиця названа на честь видатного громадсько-політичного діяча, віце-президента ЗУНР, посла до парламенту Відня, доктора Лева Бачинського".

За останні роки на честь політичних, громадських та військових діячів ЗУНР у м.Івано-Франківську (колиш-

ньому Станіславі - тимчасовій столиці держави у першій половині 1919р.), присвоєно їх імена цілій низці вулиць: Січових Стрільців, Михайла Грушевського, Дмитра Вітовського, Симона Петлюри, Мирона Тарнавського, Євгена Петрушевича, Костя Левицького, Івана Мирона та інші.

У м.Івано-Франківську є чимало будівель та визначних місць, які прямо чи побіжно пов'язані з історією ЗУНР. Поки що пам'ятний знак встановлений лише на колишньому готелі "Австрія" (нині - Народний Дім по вул.Шевченка, 1), де з 2 січня 1919 року засідала Українська Національна Рада. Тут працювали президент УНРади Є.Петрушевич та його заступник Л.Бачинський. У готелі зупинялися у лютому 1919 року керівники Української Народної Республіки В.Винниченко, Головний Отаман С.Петлюра, а 5-8 квітня цього ж року, по дорозі в еміграцію - М.Грушевський.

З діяльністю державних структур у Станіславі пов'язані також будівлі Народного Дому (вул.В.Чорновола, 20), де виступали політичні діячі Л.Цегельський, д-р Л.Бачинський, зал театру Монюшки (нині Івано-Франківської обласної філармонії), де у березні 1919 року відбувся з'їзд Селянсько-робітничого союзу.

Найбільше визначних місць у обласному центрі пов'язано з життям і діяльністю організатора і керівника збройного повстання у м.Львові 1 листопада 1918р. Дмитра Вітовського. З 1899р. він навчався в Станіславській гімназії (нині - морфологічний корпус медичної академії на майдані А.Шептицького), проживав у бурсі св.Миколая (будинок №9 на сьогоднішній вулиці В.Чорновола).

Великого розголосу у Галичині набула свого часу політична подія, пов'язана з вбивством у 1908р. намісника Галичини і польського графа А.Потоцького українським студентом Мирославом Січинським. 20-ти річне ув'язнення останній відбував у Станіславській тюрмі "Діброва", будівлі якої збереглися до наших днів на вул.В.Чорновола, навпроти стадіону "Рух". Саме звідси молодий український патріот Дмитро Вітовський організував у 1911р. безпрецедентну втечу М.Січинського. Нами встановлено, що світловий сигнал охоронцям тюрми про початок опе-

рації було подано з балкону приватного особняка, який зберігся на вул.Матейка, 27.

Ми назвали далеко не всі місця перебування Д.Вітовського у Станіславі, окремі з яких, сподіваємось, в майбутньому будуть меморіально відзначені. Нині про його революційну і національно-культурну діяльність розповідає експозиція Музею визвольних змагань, який було урочисто відкрито в Івано-Франківську 14 жовтня 1997р. на вул.генерала Мирона Тарнавського. Віримо, що незабаром у обласному центрі буде споруджено і пам'ятник полковнику Д.Вітовському. За його основу можна було б взяти проект, розроблений відомим українським скульптором Михайлом Бринським, уродженцем с.Долина Тлумецького району.

Слід відзначити, що історична пам'ять про Державного Секретаря військових справ, члена УНРади ЗУНР, військового дипломата полковника Д.Вітовського вже частково увіковічена на теренах краю. Одним з перших пам'ятників йому є встановлений на початку 90-тих років пам'ятний знак стрільцям УСС-УГА та військовому міністру ЗУНР в селі Підгороддя Рогатинського району.

Помітною подією в житті Прикарпаття стало урочисте відкриття 2 листопада 1997р. пам'ятника Д.Вітовському в його рідному селі Медусі Галицького району. Воно було приурочене 79-ій річниці проголошення ЗУНР. Гранітний пам'ятник виконаний на досить доброму мистецькому рівні з матеріалів Львівської кераміко-скульптурної фабрики. Автором монументу є львівський скульптор Петро Штаер.

Ще один пам'ятник на честь 79-ої річниці ЗУНР було споруджено і урочисто освячено 1 листопада 1997р. у селі Луквиці Богородчанського району. На місцевому кладовищі відкрито надмогильний монумент Михайлу Мартинцю - міністру земельних справ уряду ЗУНР, який у червні 1919р. був розстріляний польськими окупантами.

Трохи раніше, 1 листопада 1993р., до 75-річчя ЗУНР, у м.Тлумачі на одному з будинків, де жив міністр внутрішніх справ ЗУНР Іван Макух, встановлено художньо-меморіальну дошку (автор - Святослав Шевага).

Таким є основний, але далеко не повний перелік меморіального літопису ЗУНР на Прикарпатті. Сподіваємось, що він буде продовжений і примножений.

Запропонована читачеві красномовна розвідка є однією зі спроб узагальнити та висвітлити історичні і культурні пам'ятки ЗУНР на Прикарпатті. Характерною її особливістю є використання принципу комплексного підходу при здійсненні археографічної публікації. Автори намагалися поєднати в роботі писемні, зображувальні, речові джерела. Це, вважасмо, сприятиме підвищенню якісного рівня репрезентативності джерельної бази вивчення історії ЗУНР в цілому.

У видання включені фотографії, графічні малюнки відомих на сьогодні пам'яток. Зібрані протягом років, вони охоплюють всю територію Прикарпаття, окремі - і суміжних областей. Увесь матеріал видання умовно розподіляється на 10 розділів за хронологічно-тематичним принципом.

Більшість зміщених зображень відносяться до 90-тих років, проте окремі з них датуються періодом існування ЗУНР та наступними десятиліттями.

Текст, поданий до видання, має за мету пояснити особливості увічнення подій і діячів існування ЗУНР.

Працю створено на історичному факультеті Прикарпатського університету імені Василя Стефаника.

Автори складають щиро подяку художнику Ігорю Деркачу, всім, чії цінні зауваги допомагали при опрацюванні матеріалів.

Автори дослідження цілком усвідомлюють, що воно є далеко не повним і не висчерпує у своїй сукупності всієї глибини джерельної бази вивчення різних аспектів діяльності Західно-Української Народної Республіки. Сподіваємось, що наше дослідження дасть поштовх до написання нових наукових праць і розвідок в галузі історичної біографістики, археографії, красномовства, узагальнюючих видань з історії України і Галичини зокрема, буде корисним для вчителів, учнів і студентів, всіх, хто цікавиться історією.

Автори.

Президент України Л. КУЧМА

Будівля державності можлива лише на фундаменті злагоди та порозуміння

Доповідь Президента України Леоніда Кучми
на урочистому засіданні, присвяченому 80-річчю
проголошення Західноукраїнської Народної Республіки
м. Львів, 1 листопада 1998 року

Шановні учасники урочистого засідання!
Дорогі львів'яни! Пані і панове! Друзі!

В сузір'ї дат, якими позначений поступ України до незалежності і державності, проголошення Західноукраїнської Народної Республіки посідає одне з чільних місць. Вісім десятиліть тому старовинний Львів став свідком і учасником події, яку можна порівняти з могутнім поривом визвольних вітрів, що одвіку віяли над українськими землями. Над міською ратушею замайорів синьо-жовтий прапор.

Я щиро вітаю вас, весь український народ з цим знаменним ювілеєм. У масштабах історії доля ЗУНР вклалася в коротку миттєвість. Але за своєю значущістю, за політичним резонансом і впливом на подальший перебіг процесів в Україні вона була справді провісницею грядущої вільної доби.

І тим здобула визнання, славу та вдячність у наступних поколіннях нашого народу. Бо якщо люди через багато десятиліть складають данину шани і пам'яті тому, чому було віднесено лише у межах року, то цілком очевидно: річ тут не тільки і не стільки у часових вимірах. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки означало відродження після багатовікової перерви державності нашого народу.

Сьогодні ми схилиємо голову перед політичною волею, послідовністю і цілеспрямованістю фундаторів та керівників ЗУНР, перед мужністю її захисників. Віддаємо належне мудрості, уваженості, організаційному талантові тих, хто за винятково складних умов будував державну владу. З вдячністю згадуємо імена

Євгена Петрушевича, Костя Левицького, Дмитра Вітовського та інших діячів, які стояли біля колиски ЗУНР.

Тут важливо, на мій погляд, відзначити таку особливість. Ставши ще одним острівцем національного визволення, Галичина, Буковина і Закарпаття наочно відбили головну особливість українського шляху до незалежності і державності. Вона полягала в тому, що поділений, роздертий і розшматований народ не втрачав, зберігав у своєму генетичному коді однаково пристрасне прагнення як до волі, так і до єднання. І використовував кожну, навіть найменшу можливість для того, щоб заявити про Україну світові. Цей шлях був складним, драматичним, неоднаковим для різних частин нашої Вітчизни, з високими злетами і тяжкими поразками — так би мовити, дискретним у часі і просторі.

Взявши на себе відповідальність за долю державності на своїй території, провідники ЗУНР будили й загальноукраїнську політичну свідомість, відстоювали право всього українського народу на самовизначення і політичну незалежність. Великою їх історичною заслугою є те, що все це не залишилося на рівні гасел і декларацій. Тут, на заході України, народилася ідея об'єднання з Українською Народною Республікою, проголошеною у Києві. І хоча вікопомному Актові Злуки 22 січня 1919 року не судилося тоді дістати остаточне практичне довершення, він започаткував новий етап національно-визвольного руху — боротьбу за Соборну Україну. Уже в наші дні вона увінчалася епохальним успіхом. Віднині держава, горде ім'я якій — Україна, є і буде вічно.

Шановне товариство!

Події та особистості, пов'язані з нетривалим існуванням Західноукраїнської Народної Республіки, привернули до себе, особливо останнім часом, велику і зрозумілу увагу. Не віднімаючи, як говориться, хліб

у фахівців-істориків, я хотів би зупинитися на цій проблематиці у децю іншому аспекті. А саме — з позицій сучасних завдань державотворення. Відзначення пам'ятних дат є доброю нагодою прилучитися до минулого, джерел і глибинних коренів національного родоvodu, до славних справ наших давніх і недавніх попередників. Але все це не повинно доходити до сучасників кризь товщу часу як тьмянний відблиск давно минулих днів, як світло згаслих зірок. І бути лише об'єктом ритуального поклоніння.

Щоразу у подібних випадках зримо, я б сказав, на межі чуттєвого сприйняття, відчувається зв'язок епох і поколінь. Історична пам'ять змушує відгукуватися потаємні струни наших душ, а погляд кризь призму минулого допомагає краще, рельєфніше бачити й уточнювати сучасні реалії, орієнтири та завдання. *Набутий, здебільшого дуже дорогою ціною, досвід тих далеких років повинен застерігати нас від помилок і збочень, від необачних, а то й непоправних кроків. Саме такими мають бути підходи і до пинішнього ювілею ЗУНР.*

Час, що відділяє від буремної доби, коли постав і впав бастион волі на західноукраїнських землях, вмістив мало не все ХХ століття — вкрай неоднозначний і найбільш суперечливий відрізок в усьому існуванні людства. Вік прекрасний і жорстокий, вік високих злетів гуманізму, вражаючих досягнень людської думки і варварства та дикості. Усе це було. Але історію не можна пережити знову. Вона не змінює своїх оцінок держав і народів, політичних сил та особистостей — хоч як комусь цього хотілося б. І суворо карає за незнання чи нехтування її уроків.

Маємо бути сумлінними учнями Історії. А висновки з цих студій реалізувати не тільки у наукових працях та музейних експозиціях. Вони повинні накладатися на живу тканину сучасності з обов'язковим виходом в суспільну практику. А отже, мусимо

тверезо й об'єктивно оцінювати здобутки і прорахунки на пройденому народом шляху, докопуватися до передумов та причин як успіхів, так і поразок, що відкидали націю назад, зумовлювали довготривалі періоди втрати незалежності та фатальні за своїми наслідками перерви у розвитку державницьких традицій.

Специфіка конкретних епох не заважає бачити аналогії між різними етапами національно-визвольної боротьби. Незалежно від історичного фону, від своєї тривалості та результатів кожен з них засвідчував високий національний дух українського народу, його прагнення до волі й жертовну рішучість іти цим шляхом до кінця. У цьому перший і головний урок Західноукраїнської Народної Республіки. У цьому і наскрізний стрижень, зміст усієї вітчизняної історії.

Національні прапори, піднесені над Києвом і Львовом на початку 90-х років, ланцюг народного єднання 22 січня 1989 року на честь річниці IV Універсалу Центральної Ради та Акту Злуки стали найбільш зримими ознаками та символами нерозривності і спадкоємності визвольного руху, естафети, прийнятої нашими сучасниками від УНР та ЗУНР.

Виразні паралелі можна провести і між тим, що Західноукраїнську Народну Республіку було проголошено внаслідок розпаду Австро-Угорської імперії, а Україна здобула незалежність після розвалу Радянського Союзу. До речі, зникнення з політичної карти світу цих двох величезних конгломератів відносять до найважливіших подій нашого століття. І давні, й недавні часи переконують: для реалізації ідеї української державності потрібні були достатні об'єктивні передумови. Але водночас це не означає, що українці позбувалися тавра бездержавної нації лише завдяки історичним випадковостям, простим збігам обставин. Не нами і не вчора доведено: такі подарунки долі робляться украй рідко. Якщо вони бувають взагалі.

Головним рушієм, що визначав помисли і дії усіх поколінь нашого народу, було одвічне прагнення до волі і правди у своїй хаті, на своїй землі. Перед цим святим устремлінням виявилися безсилим політичний гніт, духовне і матеріальне поневолення, жорстокі репресії. Такою є неситна логіка історичного процесу.

І так само, як колись український національно-визвольний рух ішов у руслі боротьби європейських народів за свою державність, Україна зуміла вирватися з прокрустового ложа Радянського Союзу, об'єднавши зусилля з національно-демократичними силами інших його республік, країнами колишнього соціалістичного табору. Важливо зазначити, і це знову ж таки доведено на прикладі ЗУНР, що волелюбність органічно поєднувалася і поєднується у ментальності українського народу з виваженістю, толерантністю, намаганням за будь-яких умов уникати силових, нецивілізованих методів. Західноукраїнська Народна Республіка зазнала поразки переважно через зовнішні обставини, що склалися для неї вкрай несприятливо. Тим більше вражаючими видаються на тлі воєнних невдач її здобутки у внутрішній політиці.

Я відніс би до них насамперед такі взаємопов'язані чинники, як забезпечення політичної стабільності і консолідації населення, вибудову дієздатної системи влади, прагматизму у розв'язанні соціально-економічних та гуманітарних проблем. Чому здається особливо важливим саме це?

На переломних етапах національного буття, коли Україна ставала на шлях творення власного державного організму, її громадське життя буквально вибухало розмаїттям політичних думок, широким спектром партій та рухів. Значною мірою це було природним і зрозумілим, як реакція на багатовіковий період несвободи, гноблення, національного приниження. Так весняна вода, вирвавшись з-під скреслого льоду, пе-

реможна рине на широкий простір. Водночас, якщо продовжити порівняння, повинь може дати різні результати — очистити землю, напоїти її під наступний засів чи навпаки, завдати чимало лиха і землі, і людям. Подібні до цього круті повороти історії та пов'язані з ними політичні катаклізми або консолідують, згуртовують суспільство перед лицем випробувань, для творчої роботи, або розбурхують і поляризують, надаючи його енергії руйнівного змісту. До честі лідерів Західноукраїнської Народної Республіки треба сказати, що вони зуміли спрямувати більшість процесів на своїй території у цивілізованому, конструктивному руслі. Це була чи не перша у вітчизняній історії вдала спроба зробити головну ставку на об'єднанчі засади, висунути на передній план інтереси людей і національної держави. На мій погляд, у нетривалій практиці ЗУНР було, свідомо чи не свідомо, враховано причини, які призвели до падіння і втрати державності Київську Русь та найбільш послідовного її спадкоємця — Галицько-Волинське князівство, а потім зробили Руїною післябогданівську Україну. Це, насамперед, боріння егоїстичних, дрібязкових та безвідповідальних амбіцій, жадоба слави і влади, багатства та привілеїв, що ослабили, роздерли зсередини тогочасні держави, прирікши їх на загибель, а народ — на довгі століття бездержавності.

У Західноукраїнській Народній Республіці маємо переконливий приклад того, як національно-демократична течія виступила провідним інтегруючим чинником в об'єднанні людей і здійсненні державної доктрини. Тобто взяла на себе роль, за висловом Михайла Грушевського, "національного обруча", який міцно скріпив усі верстви населення. Люди повірили політичній еліті ЗУНР і пішли за нею завдяки ясно сформульованим і прийнятним для них орієнтирам та цілям, ефективним, осмисленим діям щодо їх досягнення.

Я далекий від думки ідеалізувати керівників ЗУНР та їхню політику. В ті часи, коли ще лютувала перша світова війна, коли з кожним днем зростала напруженість на кордонах новонародженої держави, а все робилося з чистого аркуша, навряд чи можна було обійтися без помилок і прорахунків.

Але, як сказала одна мудра людина, про державних діячів треба судити не з їхніх думок та намірів, а з конкретних досягнутих результатів. А результати були. Найперший з них полягав у тому, що на контрольованій українською владою території панували лад і безпека. Переважна більшість населення не лише демонструвала лояльність до цієї влади, а й активно включилася у реалізацію висунутих нею завдань.

З глибини десятиріч Західноукраїнська Народна Республіка шле нам і настанову, і пересторогу: будівля державності можлива лише на фундаменті злагоди та порозуміння. У зв'язку з цим хоту звернутися до невідомого досі листа Симона Петлюри, який знайдено у Центральному державному архівосховищі і з яким мене недавно ознайомили. Незадовго до своєї загибелі він писав: "Потрібна перш за все згода думок, єдність в оцінці нашої сьогоднішньої дійсності, мобілізація сил для тої політичної праці, без przeprowadження якої ми знову ризикуємо опинитися у становищі людей, що по в силі спричинити фатального ходу подій в Україні". Ці слова можна сміливо дати вати і сьогоднішнім днем. Необхідність суспільної консолідації не втрачає своєї актуальності. Навпаки, зі здобуттям Україною незалежності вона набула сили вищого імперативу. Народ, суспільство можна згуртувати тільки на ґрунті всеохоплюючої, зрозумілої і близької кожному національної ідеї. Треба визнати: ми важко, складно і суперечливо йдемо до формулювання такого загальнонаціонального гасла. А тим часом його первісний ейфорійно-романтичний варіант вже не влаштовує людей. Незалежність як са-

моціль, відірвана від повсякденного життя, втрачає своє об'єднавче і мобілізуюче спрямування.

А там, де тоншає пуповина між громадянином і державою, вповзають негативні подразники, які сіють відчуження, ворожнечу і розбрат, роз'єднують суспільний загал і змушують його балансувати на грані відкритого протистояння і конфліктів. Мабуть, мало вигаптувати на пранорі національного відродження стражденний шевченківський портрет. Треба постійно пам'ятати і втілювати у життя заповіді Кобзаря, що не втратили актуальності і в наші дні. Їх цитують часто й охоче. Але при цьому вже якось не звертають уваги на спроби розсварити український народ, вбивати клини в єдність держави та суспільства з будь-яких приводів і на будь-якому ґрунті — територіальному, етнонаціональному, релігійному. Не кажу вже про політичний бік справи — про це мова далі.

Я категорично не згоден з тими, хто заперечує єдність українського народу. Але очевидно й інше: якщо ми не будемо її зміцнювати і захищати, відстоювати перед випробуваннями та недобрими підступами, це може поставити під удар і громадянський мир, і в кінцевому підсумку нашу державність. Давайте задумаємося хоча б над тим, що навіть зараз, на восьмому році незалежності України, не вдалося побутися поділу українців на східних і західних. Та ще й часом він супроводжується взаємними образливими епітетами.

Нехай же тим, хто обстоює “відрубність” своїх регіонів, кому хотілося б проводити розмежувальні лінії по живому тілу матері-України, буде докором Акт Злуки, ініційований у далекі і тривожні роки Західноукраїнською Народною Республікою. А проголошений тоді заклик “засипати Збруч” у душах українців хай стане стимулом до більш рішучого подолання відмінностей у світоглядних та психологічних орієнтаціях частин нашого народу, розділених упро-

довж століть. І, безумовно, до занобігання рецидивам антагонізму між ними, особливо у грубих, потворних формах.

Запевняю: зазіхання на територіальну цілісність держави, спроби розпалювати міжнаціональну, міжконфесійну та іншу ворожнечу не пройдуть. Проти них спрямовується вся сила закону. Але я хотів би, щоб до цього долучилися і громадський осуд, атмосфера загального несприйняття та нетерпимості навколо будь-яких екстремістських виявів. Про все це треба говорити і тому, що віруси конфронтації і протистояння, якими інфікується суспільний організм, народжуються не тільки і не стільки на побутовому рівні. Всупереч урокам минулого суспільна злагода знову і знову перетворюється на заручницю низької політичної культури, відвертої непрофесійності, інфантилізму або й безвідповідальності ряду політиків, окремих політичних утворень. Дехто волів би перетворити колыску національної свідомості у політичну гойдалку. Це дає мені право знову ставити питання про відповідальність політиків і державних діячів, відповідальність влади у всіх її гілках і на всіх рівнях. Скільки ж це треба набивати гуль та синців для того, щоб зрозуміти очевидне: економіка і суспільство не можуть розвиватися в атмосфері протистояння. Громадяни України повинні знати й розуміти, зокрема, те, що будь-які намагання змінити політичний курс можуть призвести до тотальних і неконтрольованих катаклізмів. Цьому вчить і 1918 рік, коли більшовики кликали на барикади, а патріоти і демократи нерідко віддавали перевагу затяжним дискусіям. Щодо ЗУНР, то її лідери і партії зуміли знайти правильну лінію політичної поведінки і, заручившись розумінням та підтримкою людей, у стислі терміни створили дієздатну владну систему. Маю на увазі, перш за все, вибори законодавчого органу Української Національної Ради та сформування коаліційного уряду. Його було

утворено на основі добровільної передачі провідною партією — націонал-демократичною — частини своїх мандатів іншим політичним силам. Такий уряд відразу ж знайшов спільну мову з законодавцями. При формуванні керівних органів брали гору не амбіції — вирішальним критерієм був професіоналізм. Лідери ЗУНР зуміли піднятися заради народу, держави над своїми партійними інтересами, не спокусилися скороминушними кон'юнктурними міркуваннями. Чим не приклад для нинішніх політиків?

Саме політична воля, чітке бачення, державних пріоритетів допомогли провідникам ЗУНР добитися за лічені місяці зрушень у розв'язанні соціально-економічних проблем.

За умов господарської розрухи і військових дій їм вдалося забезпечити функціонування системи освіти, транспорту та зв'язку, запобігти поширенню епідемій і голоду. На інтереси більшості населення була зорієнтована земельна реформа з передачею людям наділів у приватну власність. Проведена швидко, грамотно і цивілізовано, без крайнощів та насильства, вона сприяла як збільшенню виробництва продуктів харчування, так і масовій підтримці влади та її політики.

Не певен, що цей аргумент вплине на найбільш затятих противників земельної реформи у сьогоднішній Україні. Високої оцінки заслуговують політика та практичні дії керівництва ЗУНР і в гуманітарній сфері, зокрема міжнаціональних відносинах. Виваженістю, толерантністю відзначалося ставлення до національних меншин, яким було гарантовано широкі права, включаючи пропорційне представництво у парламенті. Промовистим є й такий штрих: за весь час українсько-польської війни на цій території не було жодного випадку репресій проти польського населення.

Уже навіть цей побіжний погляд на здобутки ЗУНР переконує у необхідності і корисності екстраполявання її досвіду з багатьох питань на поточну ситуацію у політичному житті, на організацію державної влади в Україні.

Можна по-різному дивитися на досить солідний, скажемо так, "валовий" показник, який характеризує сьогодні багатопартійність в Україні. За останніми даними, у нас зареєстровано понад 60 політичних партій. Проте ця кількість ніяк не може перейти в якість.

Не ставлю під сумнів щирість намірів при створенні цих організацій. Але є й інший бік справи: переважна більшість партій усе ще висловлює інтереси незначної, мізерної частки громадян України. А ряд їх взагалі зорієнтовано на певних амбіційних осіб, на передвиборні розрахунки, і цей процес не припиняється. Гримаси, скажемо так, безмежного політичного плюралізму нерідко вражають. Приміром, одні з партійних діячів, стоячи вже обома ногами у розвиненому капіталізмі, не перестають повторювати, як заклинання, класичні гасла одержавлення та зрівнялівки. Інші ж, клянучись у вірності ринковій перебудові економіки, не менш ревно блокують спрямовані на це законопроекти. Мимоволі напрошується висновок: залежно від обставин партія слугує декому то парасолькою, то політичним камуфляжем, а то й дійною короною.

Ось останній і найбільш об'єктивний показник впливовості партій. Встановлений законом 4-відсотковий бар'єр на минулих парламентських виборах подолали лише дев'ять з 39 партій, які брали у них участь самотійно або у блоках. Це по-перше. А по-друге, не виправдалися аж надто палкі надії, які поклалися на запровадження змішаної виборчої системи — у частині виборів за партійними списками.

Політичного структурування Верховної Ради у справжньому розумінні цього слова так і не відбулося. Жодній політичній силі чи коаліції не вдалося сформувати у парламенті сталу більшість. Відтак рішення приймаються ситуативно, залежно від політичної кон'юнктури або кількості депутатів, чий інтерес зачіпає на даний момент обговорюване питання. Міжфракційні блоки виникають, щоб тут же розпастися, дуже часто домінує неприховане, безпardonне лобіювання власних інтересів. Подобається комусь цей висновок чи ні, але за таких умов реальна й результативна законотворчість нерідко підмінюється нескінченними розмовами, виснажливим з'ясуванням стосунків. І намаганнями присвоїти собі право судити всіх і вся.

Я не поширюю такі оцінки на весь парламент. Більшість фракцій і депутатів налаштована на конструктивну діяльність і співпрацю з виконавчою владою. Необхідно зробити все, щоб так, зрештою, і стало.

Однак поки що такі наміри блокуються, нейтралізуються агресивно-непримиренною частиною депутатського корпусу, надто великим розкидом інтересів, нездатністю і небажанням до розумного компромісу та деякими іншими речами, які з цієї трибуни просто не хотілося б згадувати. Хоч як це прикро, але змушений констатувати: нинішня ситуація у парламентських стінах починає нагадувати стан Верховної Ради минулого скликання. Як усі ми пам'ятаємо, вона, особливо наприкінці терміну своїх повноважень, виявлялася просто недієздатною.

А з огляду на те, що на перехідних етапах розвитку суспільства першорядного значення набуває саме законодавче забезпечення, то можна говорити про гальмування діяльності усіх гілок влади. Насамперед, Кабінету Міністрів, робота якого сьогодні й без того далека від прийнятної рівня. При збере-

женні без змін тієї конструкції влади, яку парламент виписав у Конституції під себе, вирішити такі головні, болючі проблеми економічного життя, як удосконалення системи оподаткування, засад грошової і кредитної політики, поліпшити ситуацію на краще не вдасться нікому. Будемо приречені на тупцювання і відступи, непослідовність у діях. Дедалі більше людей ставить питання так: якщо Верховна Рада неспроможна сформувати у своєму складі більшість і продуктивно працювати, то вона мусить або розпуститися, або передати законодавчі права Президентові чи Кабінету Міністрів. З цим важко не погодитися. Мати замість дієздатного законодавчого органу аморфну структуру з різновекторними інтересами та зусиллями, структуру, яка до того ж постійно генерує імпульси напруженості, — це надто велика розкіш. Особливо у такий критичний період, який ми зараз переживаємо.

Вважаю за необхідне ще раз наголосити: суспільство не може нормально жити, а економіка — нормально розвиватися у середовищі незгод, різнобою і протистояння. І це показав гіркий досвід спроб співпрацювати з парламентом минулого скликання. Загалом доводиться з жалем констатувати: значна частина тих, хто вважає себе політичним істеблішментом, нерідко виступає каталізатором ідейних антагонізмів, соціальної напруженості, а то й відверто їх інспірує. Не зроблено необхідних висновків і після парламентських виборів. Для партій, які їх програли цілком або близько того, це не стало приводом і спонукальним мотивом до переструктурування.

Замість консолідації, блокування, наближення до людей розкручуються черговий виток внутрішніх чвар, конфронтації з іншими політичними силами та владою, пошук винних і ворогів. Політична мімікрія досягає вже такого ступеня, що дехто, продовжуючи виголошувати державницькі гасла, по суті скочуєть-

ся до протидії державності. Сподіваюся, що мої слова знайдуть відгук, розуміння і підтримку в цій залі, у людей, які зробили гідний внесок у здобуття Україною незалежності та у процес державотворення. Хотів би відзначити, що Львівщина нині показує добрий приклад консолідації людей, зосередження їхньої енергії на злагодженій праці для народу, держави, майбутнього.

Шановне товариство!

Політичні незгоди, тертя та різнобій заважають використати як слід і сприятливе для України міжнародне становище. Ми врегулювали політичними методами нагальні питання, у тому числі досить гострі й неоднозначні, з усіма своїми сусідами. Прискорюється процес входження нашої держави у європейське та світове співтовариство. Таким чином, на відміну від ЗУНР і УНР, яким довелося бути місцем воєнних дій, відразу ж після свого проголошення зіткнутися з недружнім оточенням, маємо можливість повністю зосередитися на розв'язанні внутрішніх проблем. Змарнувати її — означає злочин перед народом, перед Україною, перед майбутнім. Я змушений так гостро ставити питання і тому, що лінія протистояння пролягає й у підходах до нинішніх геополітичних реалій. А це відволікає від конкретних справ і, з другого боку, ускладнює проведення виваженого, збалансованого зовнішньополітичного курсу. Частина наших політиків та партійних лідерів виступає за найтісніше зближення з НАТО і розрив будь-яких зв'язків з Росією. А є й такі, що не мислять своєї долі без єднання з Росією аж до відновлення Союзу і не хочуть чути про співпрацю з Заходом. У зіткнення таких крайнощів втягуються парламент, громадські об'єднання, розривається суспільна свідомість. Хотів би ще раз наголосити, що наш зовнішньополітичний курс має бути не пронатівським, не проросійським, а проукраїнським. Підкреслюю: проукраїнським, і прово-

дитися в інтересах України, українського народу. Саме таким Президент намагається його вибудувати.

Я виходжу з того, що політична зашореність, зацикленість тільки на симпатіях чи антипатіях, ігнорування об'єктивних реалій можуть лише погіршити відносини з іншими країнами та міжнародними організаціями, створити Україні імідж держави з непередбачуваною зовнішньою політикою. Хто від цього виграє? Можливо, окремі політики. Але не народ, не Україна. Я звертаюся і до тих, хто для обґрунтування своїх поглядів та позицій закликає у союзники минуле. Воно може бути, як уже зазначалося, мудрим, доброзичливим учителем та порадиником. І в цій своїй якості з користю служити сьогоденню. А може бути веригами, які сковують суспільний поступ або тягнуть назад. Маю на увазі, зокрема, відродження старих і творення нових стереотипів та міфологем. Уся справа в тому, хто і з якою метою звертається до історичного досвіду, якими методологією та інструментарієм при цьому користується. Вважаю необхідним такий вступ до одного з найбільш складних і делікатних питань, пов'язаних з нинішнім ювілеєм. Це питання українсько-польських відносин. І до, і після того, як Західноукраїнська Народна Республіка впа-ла під натиском польської армії, у літописі цих стосунків не бракувало складних, неоднозначних, а часом і драматичних сторінок. Тут приховувати нічого. Нелегко і не відразу прийшло по обидва боки кордону розуміння того, що без вільної України не може бути вільної Польщі і навпаки. Причому прийшло, на жаль, не до всіх. Дехто воліє й надалі роз'ятрювати старі рани, нагромаджувати потенціал недовіри й неприязні, періодично виплескуючи його на внутрішніх та зовнішніх опонентів. Не обійшлося, зазначаю це з особливою гіркотою та болем, і без брутальних екстремістських вихваток. Що можна сказати з цього

приводу? Нагадаю людям, які загрузли у минувшині, які знову і знову заганяють себе в глухий кут безплідними ідеологізованими дискусіями на тему “хто більше винний”, лише такі факти.

Цього року ми з Президентом Польщі Олександром Кваснєвським відкрили поблизу польського містечка Явожно пам'ятник людям різних національностей, загиблим у місцевому концтаборі, серед них українцям, а в околицях Харкова заклали меморіал на честь польських військовослужбовців, знищених органами НКВС. Це лише два свідчення того, що наші народи були одночасно і жертвами тоталітарних режимів, і борцями з ними. А таких свідчень безліч. І саме на схожості історичних доль, спільності сьогоденних завдань та завтрашніх цілей повинні будуватися наші стосунки з одвічною сусідкою – Польщею.

А стосовно того сумного і трагічного, що було, то вичерпну оцінку йому дано у Спільній заяві президентів України і Польщі “До порозуміння і єднання”. Я не закликаю до історичного безпам'ятства. Я закликаю до толерантності, взаємної поваги і, зрештою, до здорового глузду. Примари минулого не повинні тяжіти над сьогоднішнім днем українців і поляків. Звичайно, життя є життя, буває по-всякому. Але якщо вже сталася якась прикрість чи недоречність, то виправляти їх треба у спосіб, який не ображав би історичну пам'ять обох народів, а тим більше не вносив нові елементи розбрату в їхні стосунки. Польща — наш добрий сусід і стратегічний партнер. Давайте з цього виходити. Як і у відносинах з усіма іншими, близькими і далекими від нас державам.

Дорогі друзі!

Історія ЗУНР і національно-визвольного руху в Україні загалом вчить: маємо бути самими собою і зміцнювати свою єдність. Адресуючи цей заклик всьому

українському народові, я особливо хотів би виділити роль і відповідальність інтелігенції. Вона є носієм національної свідомості у найвищих її формах і виявах, традицій критичної думки та опозиційності, ферментом нації і рушійною силою національно-визвольних рухів. А після їх перемоги, і це знову ж таки засвідчує приклад ЗУНР — основною сферою, звідки рекрутуються кадри для державотворення. На інтелігенцію покладаються, без перебільшення, історичні завдання і в наш час.

Хотілося б, щоб це середовище продукувало більше професійних політиків і відповідальних державних мужів. Щоб саме звідси виходили зразки виваженості, терпимості, милосердя та інші чинники, з яких формується здорова морально-психологічна атмосфера в державі. А не імпульси до збурення, відчуження й ворожнечі — всього того, від чого суспільство, погодьтеся, вже стомилося. Якщо інтелігенцію називають універсальним духом нації, то цей дух не має відриватися від живого її тіла, а тим більше послаблювати його. Не розкол, не руйнація, а єдність і творення — такою бачиться мені головна формула нашого буття.

Якщо ми цього не усвідомимо, не винесемо уроків з історії і сучасності, не консолідуємося на ґрунті конструктивної роботи, то втратимо шанс утвердити державу, про яку мріяли і за яку боролися наші славні попередники. То ж пам'ятаймо, що Україна починається з кожного, з наших душ і нашої праці, а майбутнє її зростає на нашій відданості й любові. Коли всі ми осягнемо такі, здавалося б, прості речі, навчимося відповідати на виклики часу, протистояти загрозам, що йдуть зсередини, з-поміж нас самих, коли згуртуємося і дружно візьмемося за діло, — тільки тоді зможемо збудувати нове суспільство на засадах демократії, гуманізму і справедливості. І років через десять, зібравшись біля пам'ятників борцям за неза-

лежну Україну, скажемо: ось ми прийшли до вас, єдиним українським народом. Ми гордимся вашим подвигом, бережемо вашу славу і вдячні вам за науку. Першопрохідці не можуть не помилятися, але їхні уроки роблять легшою дорогу для тих, хто йде слідом. Я твердо вірю, що такий час настане. І наповнить новим змістом одвічне гасло “Слава Україні!”

Україні вільній, заможній, квітучій.

//Урядовий кур'єр. – 1998. – 3 листоп.

ЛИСТОПАДОВИЙ ЗРИВ У ДОКУМЕНТАХ

Ухвала

Української Національної Ради з дня 3 січня 1919 р. про злуку Західно-Української Народньої Республіки з Українською Народньою Республікою.

Українська Національна Рада постановила: Українська Національна Рада, виконуючи право самоозначення українського народу, проголошує торжественно з'єдинене з нинішнім днем Західно-Української Народньої Республіки з Українською Народньою Республікою в одну, одноцільну, суверенну Народню Республіку.

Зміряючи до найскоршого переведення сеї злуки, Українська Національна Рада затверджує передвступний договір про злуку, заключений між Західно-Українською Народньою Республікою і Українською Народньою Республікою дня 1 грудня 1918 р. у Хвастові, та поручає Державному Секретаріатови негайно розпочати переговори з Київським Правительством для сфіналізування договору про злуку.

До часу, коли зберуться установчі збори з'єдиненої Республіки, законодавчу владу на території

бувшої Західно-Української Народньої Республіки виконує Українська Національна Рада.

До того ж самого часу цивільну і військову адміністрацію на згаданій території веде Державний Секретаріат, установлений Українською Національною Радою, як її виконуючий орган.

За виділ Української Національної Ради:

Др. Горбачевський, в.р. Др. Петрушевич, в.р.

Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народньої Республіки. – Вип. 1. – Станіслав. – 31 січ. 1919.

Передвступний договір,

заключений дня 1 грудня 1918 року в м. Хвастові між Українською Народньою Республікою й Західно-Українською Народньою Республікою про маючу наступити злуку обох українських держав в одну державну одиницю, такого змісту:

1. Західно-Українська Народня Республіка заявляє сим непохитний намір злитися в найкоротшім часі в одну велику державу з Українською Народньою Республікою, значить, заявляє свій намір перестати існувати як окрема держава, а натомість увійти з усею своєю територією й населенням, як складова частина державної цілоти, в Українську Народню Республіку.

2. Українська Народня Республіка заявляє отсим рівно ж свій непохитний намір злитися в найкоротшім часі в одну державу з Західно-Українською Народньою Республікою, значить, заявляє свій намір прийняти всю територію й населення Західно-Української Народньої Республіки, як складову частину державної цілоти, в Українську Народню Республіку.

3. Правительства обох Республік уважають себе посполу обов'язаними сю державну злуку можливо в найкоротшім часі перевести в діло, так, щоби можливо в найкоротшім часі обі держави утворили справді одну неподільну державну одиницю.

4. Західно-Українська Народня Республіка з огляду на витворені історичними обставинами, окремими правничими інституціями та культурними й соціяльними ріжницями окремішности життя на своїй території, застерігає для своєї території і її населення, як будучій частині неподільної Української Народньої Республіки, дістає територіяльну автономію, якої межі означить у хвилі реалізації злуки обох Республік в одну державну цілість окрема спільна комісія за ратифікацією її рішень компетентними законодавчими і правительственними державними органами обох Республік. Тоді також установлені будуть детальні умовини злуки обох держав.

5. Договір сей, списаний в обох примірниках, як двох окремих оригіналах, назначених по одному для правительства кождої з обох держав, може бути опублікований за згодою обох правительств, т. є. Директорії Української Народньої Республіки й Ради Державних Секретарів Західно-Української Народньої Республіки.

Директорія Української Народньої Республіки: В. Винниченко, П. Андрієвський, Ф. Швець, С. Петлюра, отаман українських республіканських військ.

Повновласники Ради Державних Секретарів Західно-Української Народньої Республіки: д-р Льонгин Цегельський, д-р . Дмитро Левицький.

//Нове життя. - 1919. - 4 січ.

Універсал Директорії

В імени Української Народньої Республіки проголошує Директорія цілому українському народови велику подію в історії нашої української землі.

Дня 3 січня 1919 року в місті Станиславові Українська Національна Рада Західно-Української Народньої Республіки, як представниця волі всіх українців Австро-Угорщини як і найвищий законодавчий їх орган, святочно проголосила з'єдиненне Західно-Української Народньої Республіки з Українською Придніпрянською Народньою Республікою в одну суверенну Народню Республіку.

Витаючи з великою радістю сей історичний крок наших західних братів, Директорія Української Народньої Республіки рішила прийняти до відома се з'єдиненне і ввести його в життя згідно з умовами, які означено в ухвалі Української Національної Ради з дня 3 січня 1919.

Від нині воедино зливаються століттями відірвані одна від одної частини єдиної України, Західно-Українська Народня Республіка (Галичина, Буковина й Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна.

Здійснилися віковічні мрії, якими жили і за які вмирили кращі сини України.

Від нині є єдина, незалежна Українська Народня Республіка.

Від нині український нарід, увільнений могучим поривом своїх власних сил, має тепер змогу з'єднати всі змагання своїх синів для утворення незроздільної, незалежної Української держави на добро і щастє робочого народу.

22 січня 1919 року у м.Києві

Голова Директорії
Член Директорії

В.Винниченко
С.Петлюра
[П.] Андрієвський
[А.] Макаренко
Ф.Швець

Член-секретар
Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. (далі - ЦДАВО України), К, ф.118, оп.1, од. зб.5, арк.5.

Повідомлення

представника Української Національної Ради Миколи Дичковського про листопадові події в Станіславові

Листопад 1918 р. *

В ночі з 1 на 2 падолиста взяли владу в руки. Поміг полк 95, а Німецькі офіцери помогли. Утворилась Укр. Народна Рада а її головою є надрадник залізничі Мирон.

Комісаром міським /бурмістром/ п. Др. Янович. Командантом військовим сотник Русин.

Створено Повітовий харчовий Уряд, начальником Величко урядник магістрату. Функціонує справно.

Жандармерія підняла свої функції і є в наших руках. Повітовим командантом жандармерії Полковник Німець.

Утворено в місті міліцію. Командантом міліції фельдфебель Когутяк. Твориться також жидівська міліція.

В повіті цілковитий спокій і лад. Поручник УСС Гнатевич переводить вербунок.

Жалізниця в руху при помочи укр. урядників і Жидів. Поляки застрайковали.

Тимчасовим повітовим комісаром на місці Старости, котрого усунено, став радник Суду Кульчицький.

Повідомлення

представника Української Національної Ради Миколи Стрільчика про становище у Станіславівському повіті

15 листопада 1918 р.

Комісар повітовий: Др. Лев Бачинський, адвокат. Заступник комісара пов. Клим Кульчицький, радник суду.

Секретар комісара Др. Олександр Надрага, адвокат.

Управа міста в давній автономії — надзир має проф. Чайківський.

Голова повітового уряду харчового: професор Мих. Лаврів.

Повітовий військовий командант: сотник Русин.

Командант міста: хорунжий Др. Гаморак.

Командант стації залізничої: поручник німецької народності.

Командант жандармерії: надпоручник Ващук.

Командант міліції: поручник Степан Каменович.

Начальник суду: не знаю хто. (не фунгують правильно)

Начальник почти: не знаю хто. (не фунгують правильно)

Начальник Уряду под.: не знаю хто. (не фунгують правильно)

Начальник дирекції залізничних шляхів:

Іван Мирон, надрадник.

Сила військова: 2000 мужа — майже всі вишколені, жандармерії: до 300 мужа.

Засоби харчеві: стан дуже добрий, сконфісковані припаси вистар. для Станіславова на 2 місяці.

Справи санітарні обняв Др. Яневич.

Справи шкільні — проф. Гнат Павлух.

Шеф бюра пресового і редактор: Михайло Губчак.

*Дата встановлена за змістом документа.

Archiwum Akt Nowych, Polska i Ukraina, Sygn.55, K.90-91.

Справи прилюдної безпеки реферує: проф.Слободяник.

Представник селянства: начальники Королюк з Черніва і Остап'як з Радчі.

Представник робітництва: тов. Устиянович.

В цілім повіті спокій. Поляки заховуються спокійно, лише молодіж та шумовиня заховується провокуюче.

По селах відбувається вербунок / примусовий/ здібних до оружжя мужчин від 20-30 літ. Вербунок переведено в днях від 8-9 с.м. Забрано около 1000 людей, з того 2/3 вишколені і ними доповнено п.п. 95 і стрільців 20.

Перенятте влади відбулося надзвичайно спокійно і скоро в дні 31 жовтня о 5 год. пополудню. Поляки заповіли перенятте влади в свої руки на день 3 падолиста - однаково ж на довірочних зборах в дні 31 жовтня порішили прискорити перенятте влади і означили час на 12 год. в ночі з 31 жовтня на 1 падолиста. Коли почули про се Українці - випередили їх

В Станіславові виходить урядова часопись Повітової української Національної ради: "Станіславівський голос" два рази тижнево.

М.Стрільчик.

Переписано і розіслано в 10 примірн.

Archiwum Akt Nowych, Polska i Ukraina, Sygn.55, K.92-93.

Лист
вдови полковника Дмитра Вітовського
"До Української Народної Республіки
про матеріальну допомогу.

10 вересня 1919

ДО

Української Народної Републики!

Підписана сим тепер приватно довідала смерть свого мужа Дмитра Вітовського і звер до вас із просьбою о присланє їй тимчасове суми на удержанне її і її двоїх дітий. Рівночаснється підписана до висланника п.В.Сінгалс Відни в справі відіслання їй гроший і річий му остали у Відни.

Марія Вітовська, часово у Львові, в дом дим. Гнатюка, ул.Чарнецького, ч.24.

*Дата встановлена за реєстрацією Канцелярії тора.

ЦДАВО України, ф.2192, оп.2, од.зб.4, арк
Рукопис. Оригінал.

Заява

вдови полковника Дмитра Вітовського в посольство
ЗУНР у Відні про призначення пенсії

29 серпня 1919 року.

Рожнітів, дня 29/VIII. 1919

Високе посольство

Укр. НАР. Республіки у Відні !

Дня 4.VIII помер наслідком нещасного упадку літака в Ратіборі мій муж бл.п. полковник Дмитро Вітовський.

Покійний не полишив ніякого майна і осиротив мене та двоє дітей: Надія 1 1/2 річну і Ярослава 2 місячного незаосмотрених, так що вже тепер грозить так всім троїм матеріальний недостаток і брак всяких средств до життя.

Тому підписана просить:

Високе Посольство зволить виеднати для підписаної і обоїх сиріт по бл.п. Дмитрі Вітовським вдовичу платню та перевести пересилку платні на адресу підписаної, а на разі зарядити висилку значнішої квоти на рахунок сеї платні.

Вітовська Марія
з дітьми.*

ЦДАВО України, ф.2192, оп.2, од.зб.4, арк. 148-149.
Рукопис. Оригінал.

* При опублікуванні документів збережені тогочасний стиль і правопис.

Листопаданий зрив

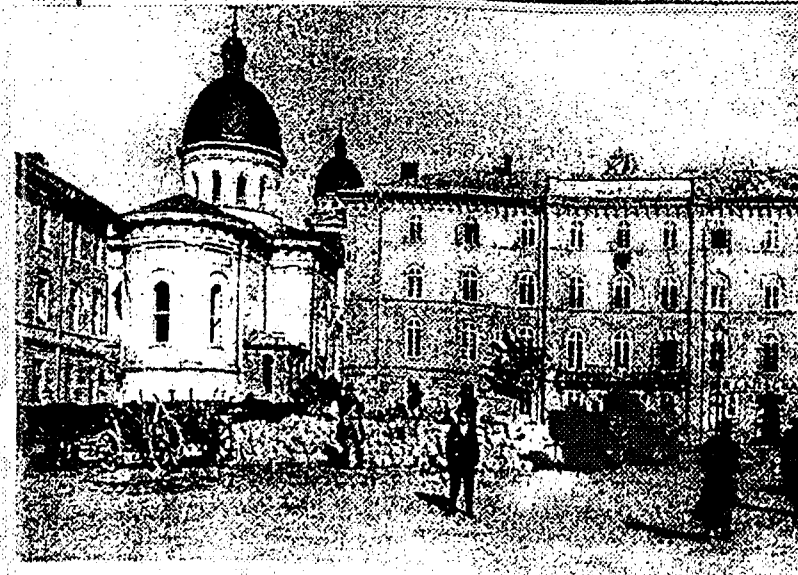
УКЛОНІМОСЯ БОРЦЯМ
ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ

Роман КУПЧИНСЬКИЙ

Пажитке листя, сіре небо,
Осінній вітер, вистояй!
Ох, скільки сльозної долі,
До нас скринька падає!

Був час і вітряний і зимний,
І листя падало на шлях,
Та в душі нам, завжди сонце,
І квіти нам цвіли в травні...

О, небутий Листопад!
Приніди ми, приніди ми,
А Ти стоятимеш над нами,
Як тієї Господньої руки.

Народний Дім у Львові, де розміщався штаб українського повстання

На честь першого Президента УНРади ЗУНР

М. Чортків на Тернопільщині

Наше місто, як і багато інших галицьких міст, було учасником багатьох важливих історичних подій. У часів національно-визвольних змагань українського народу в 1917-1920 роках. Наприклад, в липні 1919 року в Чорткові на час бою в підземному приміщенні знаходилася в будинку № 26, що по вулиці Шевченка, канцелярія Президента Сивога Петрушевича на чолі з ним. До речі, він і сам проживав в цьому ж будинку. Цього ще в те, що до цього будинку відбився на території для складу для українських військ особисто намісником головнокомандувача військами УНР, Голова Директорії Симоном Петлюрою. В цей час УГА три рази відбивала наступ провранської армії. Фінансово потім самим військами часом. Сам цей будинок за часом отримав «Супутник». Він триповерховий, збудований. До речі, був у Чорткові в цей час ще в Голубиний історичний Української Галицької Армії. Знаходився він в приміщенні зазначеного коменданту на другому поверсі. В цей час там знаходилися відпочинку для українських військових і технічна бібліотека зазначеного вузла УНР. ЗУНР перебував у двоповерховому будинку, який

ЄВГЕН ПЕТРУШЕВИЧ — ПРЕЗИДЕНТ УНРади ЗУНР

яко вистроєний, у місті, відомий, як «Супутник». Для цього будинку, який знаходився на території будинку районної Ради, державної адміністрації. На території цього будинку знаходилися зв'язку телефонистів і телеграфістів, а на другому поверсі канцелярія президента Сивога Петрушевича. Наставши на цей будинок, який до цього часу існує, Президент ЗУНР Сивога Петрушевич встановив на будинку № 26, що по вулиці Шевченка меморіальну таблицю.

Меморіальна таблиця на честь уродженця м. Тисмениці К. Левицького, яка встановлена на одному з будинків в центрі міста.

ГОЛОС НАРОДУ

17 лютого 1993 року

Меморіальна таблиця на честь уродженця м. Тисмениці К. Левицького, яка встановлена на одному з будинків в центрі міста.

Д-Р КОСТЬ ЛЕВИЦЬКИЙ — ПРЕЗИДЕНТ ТИМЧАСОВОГО ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ЗУНР

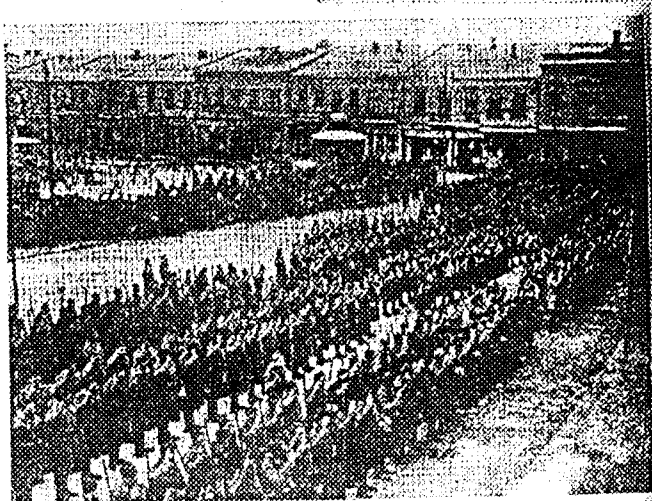

Дмитро Власовський

Підполковник МИРОН
ТАРНАВСЬКИЙ, пізні-
ше генерал, коман-
дувач УГА.

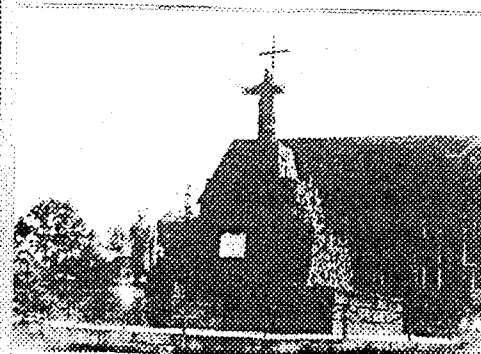

Пряма сьтранця УГА в Коломиї: серед військовиків на фронті

З діяльності брата Кирила Трильовського
яко посла до Ради державної

КОЛОМІЯ 1911. ...НАКЛАДОМ І. ЧУПРЕН.
Друковано в друкарні Михайла Вілчука в Коломиї.

Могила січових стрільців
с. Герасимів, Тлумацького
району

Могила організатора Січей та відомого
діяча ЗУНР Кирила Трильовського
в м. Коломиї

Список членів Української
Національної Ради.

1. Дир. Андрій Алиськевич, місто Перемишль,
2. Д-р Агенор Артимович, дел. бук. Нац. Ради,
3. Павло Банах, пов. Сокаль,
4. Андрій Бандера, пов. Калуш,
5. Д-р Степан Баран, дел. Труд. парт.,
6. Василь Бархник, пов. Заліщики,
7. Д-р Богдан Барвінський, дел. христ. - сусп. парт.,
8. Д-р Олександр Барвінський, член б. палати панів,
9. Д-р Володимир Бачинський, парл. посол,
10. Д-р Лев Бачинський, парл. посол,
11. Осип Безпалко, дел. бук. Н.Р.,
12. Д-р Володимир Бирчак, дел. соц.-дем. парт.,
13. Д-р Клавдій Білінський, дел. бук. Н.Р.,
14. Никола Бойкович, дел. соц.-дем. парт.,
15. Олександр Бойцун, місто Самбір,
16. Вячислав Будзиновський, парл. посол,
17. Осип Бурачинський, бук. сойм. посол,
18. Д-р Теодор Ваньо, сойм. посол,
19. Никола Василько, парл. посол,
20. Остап Веселовський, місто Стрий,
21. Лазар Винничук, сойм. посол,
22. о. Степан Височанський, пов. Перемишль,
23. Д-р Степан Витвицький, дел. труд. парт.,
24. Семен Вітик, парл. посол,
25. І. Гавришук, бук. сойм. посол,
26. Д-р Теодор Галіп, бук. сойм. посол,
27. Роман Глушко, пов. Бережани,
28. Д-р Лев Ганкевич, дел. соц.-дем. парт.,
29. Микола Ганкевич, дел. соц.-дем. парт.,
30. Д-р Ісидор Голубович, парл. посол,
31. Д-р Антін Горбачевський, сойм. посол,
32. Д-р Іван Горбачевський, член б. палати панів,

33. Д-р Ярослав Гординський, дел. христ. - сусп. парт.,
34. Д-р Северин Данилович, дел. рад. парт.,
35. Михайло Демчук, пов. Перемишль,
36. о. Юліан Дзерович, дел. христ.-сусп. парт.,
37. Д-р Станіслав Дністрянский, парл. посол,
38. Августин Домбровський, пов. Тлумач,
39. Д-р Драгомірецький, дел. бук. Н.Р.,
40. о. Теофіль Драчинський, бук. сойм. посол,
41. Дмитро Дикий, пов. Бібрка,
42. Гриць Дувіряк, пов. Печеніжин,
43. Володимир Загайкевич, парл. посол,
44. Микола Загультський, пов. Золочів,
45. Теодор Замора, пов. Городенка,
46. Тадей Залеський, пов. Самбір,
47. Омелян Іваницький, дел. бук. Н. Р.,
48. Теодор Іваницький, бук. сойм. посол,
49. Іван Калинович, дел. соц.-дем. парт.,
50. о. Іван Капустинський, сойм. посол,
51. Теофіль Карачевський, пов. Старий Самбір,
52. Іляріон Карбулицький, дел. бук. Н.Р.,
53. Петро Карманський, місто Тернопіль,
54. о. Плятонід Карпінський, пов. Тереховля,
55. о. Спірідон Кархут, дел. христ.-сусп. парт.,
56. о. Євстахій Качмарський, пов. Сколе,
57. Іван Кивелюк, сойм. посол,
58. Маріян Козаневич, місто Дрогобич,
59. Д-р Олександр Колеса, парл. посол,
60. Д-р Мирон Кордуба, дел. бук. Н.Р.,
61. Д-р Теофіль Кормощ, сойм. посол,
62. Мартин Королюк, пов. Станіславів,
63. Д-р Михайло Король, сойм. посол,
64. Ілія Костишин, пов. Дорів,
65. Іван Кохановський, сойм. посол,
66. Владика єпископ о. Йосафат Коциловський, сойм. віриліст,

67. Осип Крупа, дел. соц.-дем. парт.,
68. Антін Крушельницький, дел. рад. парт.,
69. Д-р Гриць Кузів, пов. Дрогобич,
70. Роман Кулицький, дел. соц.-дем. парт.,
71. Олександр Кульчицький, дел. акад. молодіжі,
72. Антін Кунько, пов. Тернопіль,
73. Д-р Роман Курбас, пов. Борщів,
74. Д-р Іван Куровець, сойм. посол,
75. Павло Лаврук, парл. посол,
76. Д-р Никола Лагодинський, парл. посол,
77. Д-р Євген Левицький, парл. посол,
78. Д-р Кость Левицький, парл. посол,
79. Лев Левицький, парл. посол,
80. Д-р Микола Левицький, пов. Жидачів,
81. Модест Левицький, дел. бук. Н.Р.,
82. Теодор Левицький, бук. сойм. посол,
83. Юрій Лисан, бук. сойм. посол,
84. Іван Лісковацький, дел. соц.-дем. парт.,
85. Д-р Михайло Лозинський, дел. труд. парт.,
86. Антін Лукашевич, парл. посол,
87. Д-р Іван Макух, сойм. посол,
88. Андрій Манько, пов. Доброміль,
89. Д-р Олександр Марітчак, пов. Рудки,
90. Гриць Маріяш, дел. соц.-дем. парт.,
91. Яким Маркус, пов. Стрий,
92. о. Северин Матковський, пов. Гусятин,
93. о. Северин Метеля, сойм. посол,
94. Василь Нагірняк, пов. Надвірна,
95. Степан Назаревич, пов. Броди,
96. Д-р Осип Назарук, дел. рад. парт.,
97. Д-р Михайло Новаківський, сойм. посол,
98. о. Степан Онишкевич, парл. посол,
99. Антін Онищук, пов. Снятин,
100. Д-р Володимир Охримович, дел. труд. парт.,
101. Гнат Павлюх, місто Станіславів,

102. Дмитро Паневник, пов. Богородчани,
103. Д-р Василь Панейко, дел. труд. парт.,
104. Д-р Михайло Пачовський, пов. Долина,
105. Д-р Роман Перфецький, сойм. посол,
106. Михайло Петрицький, парл. посол,
107. Євген Петрушевич, парл. посол,
108. Лев Петрушевич, місто Бережани,
109. о. Степан Петрушевич, пов. Радехів,
110. Еротеї Пігуляк, бук. сойм. посол,
111. Михайло Плиска, пов. Бучач,
112. Степан Полянський, дел. акад. молодіжі,
113. о. Омелян Погорецький, парл. посол,
114. Ілько Попович, дел. бук. Н.Р.,
115. Омелян Попович, сойм. посол,
116. Теодор Рожанковський, сойм. посол,
117. Юліан Романчук, парл. посол,
118. Антін Рутко, пов. Мостиська,
119. Іван Сандуляк, сойм. посол,
120. Ілія Семака, парл. посол,
121. Іван Сенчина, пов. Рогатин,
122. Юрій Сербинюк, дел. бук. Н.Р.,
123. Степан Сілецький, дел. акад. молодіжі,
124. Володимир Сінгалевич, парл. посол,
125. Остап Сіяк, місто Бучач,
126. Д-р Рудольф Скибінський, дел. соц.-дем. парт.,
127. Михайло Содомора, пов. Підгайці,
128. Никола Спенул, парл. посол,
129. Тимко Старух, парл. посол,
130. Василь Стефаник, парл. посол,
131. Олександр Стефанович, дел. труд. парт.,
132. Д-р Кирило Студинський, дел. христ.-сусп. парт.,
133. Д-р Степан Смаль-Стоцький, парл. посол,
134. Никола Сушко, пов. Львів-Щирець,
135. Гриць Терлецький, місто Борислав,
136. Гриць Тершаковець, сойм. посол,

137. Гриць Тимошук, пов. Коломия,
138. Д-р Степан Томашівський, дел. труд. парт.,
139. Д-р Кирило Трильовський, парл. посол,
140. о. Іван Федевич, пов. Турка,
141. Остап Устиянович, місто Станіславів-Княгинин,
142. Володимир Федорович, дел. бук. Н.Р.,
143. о.Плятонід Філяс, пов. Жовква,
144. Владика єпископ о.Григорій Хомишин, сойм. віриліст,
145. Д-р Льонгін Цегельський, парл. посол,
146. о.Михайло Цегельський, пов. Камінка-Струмилора,
147. о. Федір Чайківський, пов. Яворів,
148. Антін Чарнецькяй, дел. соц.-дем. парт.,
149. Іван Чернявський, місто Коломия,
150. Петро Шикерик-Доників, пов. Косів,
151. Митрополит о.Андрій Шептицький, член б. палати панів,
152. Андрій Шмігельський, пов. Збараж,
153. о. д-р Степан Юрик, місто Золочів,
154. Остап Юрчинський, пов. Чортків

Чубатий М. Державний лад на Західній Области Української Народньої Республіки.-Львів, 1921.-С.12-14.

Члени УНРади, кооптовані Радою на засіданні від 13 листопада 1918 р.:

155. Вітовський Дмитро, отаман,
156. Микитка Осип, поручник,
157. Караван, четар,
158. Парфанович Микола,
159. Сисак Микола, д-р,
160. Кахникевич Кирило

//Діло. - 1918. - 14 листоп.

Члени УНРади, які були обрані членами комісій Ради, однак, джерельних матеріалів про їх членство в УН-Раді не виявлено:

161. Д-р Володимир Гуркевич,
162. Михайло Галібей,
163. Іван Дужий.

// Нове життя - 1919, - 7 січ.

Провідні державні діячі вищих органів влади
та управління ЗУНР

І. Бачинський

М. Василюк

С. Вітик

С. Левитський

Л. Ганкевич

С. Голубович

І. Куровець

І. Макух

Члени Української Національної Ради

С. Баран

В. Вачинський

Ю. Вачинський

Т. Ваньо

А. Горбачевський

В. Загайкевич

П. Карманський

Т. Кормош

еп. П. Коцишовський

А. Крушельницький

О. Нижанківський

Т. Окуневський

О. Марігчак

О. Назарук

Л. Олесницький

В. Охримович

В. Панейко

о. А. Пеленський

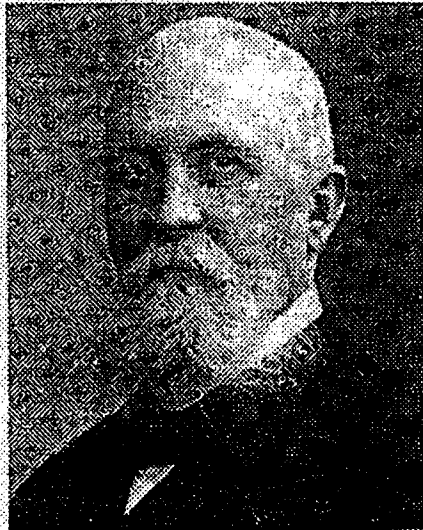
Т. Рожанковський

В. Сінгалевич

О. Шісецький

Ю. Романчук

Т. Старух

о. О. Стефанович

Г. Тершаковець

С. Томашівський

С. Чарнецький

А. Чернецький

К. Трильовський

С. Федак

Л. Шепарович

Митр. А. Шептицький

Військові керівники ЗУНР

М. Лозинський

Р. Перфещький

А. Візанц

Н. Гіряк

О. Погочвич

Л. Цегельський

С. Горук

Т. Кох

Ф. Льюкер

Л. Огоновський

І. Рудницький

М. Стахів

Д. Паліва

С. Ріпецький

О. Степанів

П. Франко

І. Цьокан

Л. Шанковський

Е. Шепарович

С. Шухевич

Б. Шашкевич

Ю. Шепарович

Л. Лепкий

Громадські діячі ЗУНР

Ф. Бонн

Д. Дорошенко

О. Левицький (1886)

І. Петрушевич

О. Кузьма

І. Кривецький

В. Старосольський

М. Чубатий

ПЕДАГОГИ ПРИКАРПАТТЯ – УЧАСНИКИ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

УРЯДНИКИ ЗУНР

- Артимович Агенор — директор української гімназії у м. Станіславові, Міністр освіти і релігії в уряді ЗУНР.
- Білинський Клавдій — вчитель Чернівецької державної гімназії, член Української Національної Ради (1918 – 1919 рр.).
- Блажневич Іванна — педагог, співробітник Галицької повітової національної ради ЗУНР.
- Бойцун Олександр — представник Самбірщини в Українській Національній Раді, член уряду ЗУНР.
- Витвицький Василь — директор народної школи ім. Шевченка, 1918 – 1919рр. — комісар народного шкільництва на повіти Коломия, Снятин, Городенка, Печеніжин.
- Гаморак Нестор — вчитель Віденської української гімназії, учасник листопадового зриву у Станіславі, у 1919р. працював у пресовому бюро Державного Секретаріату ЗУНР у Станіславі.
- Домбровський Августин — вчитель, у 1918 – 1919 - шкільний інспектор Тлумацького повіту, член виконкому народного учительства,

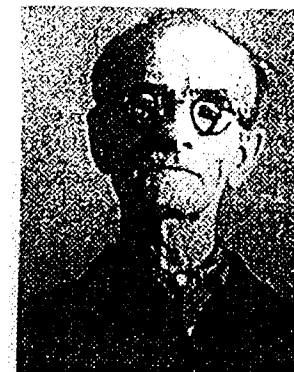
посол до Української Національної Ради у Станіславі, з червня 1919 у Кам'янець – Подільському – голова комітету у справах Галицьких народних учителів і член комітету для реформи українського шкільництва при Міністерстві народної освіти України.

- Дурбак Савин — священник, катехит виділової школи у Тереховлі, секретар повітової національної ради у Тереховлі, вчителька, 1918-1919 — у державному апараті ЗУНР.
- Дучимінська Ольга — вчителька, 1918-1919 — у державному апараті ЗУНР.
- Крушельницький Антін — директор Городенківської гімназії, міністр освіти УНР /1919 /, член Української Національної Ради.
- Кульчицький Клим Дашинич Сас — священник, катехит, парох с. Підпечари, голова священничого комітету в уряді ЗУНР /1919/.
- Лаврів Михайло — вчитель у Станіславі, з 1918 — старшина УГА, голова харчового уряду в Станіславі, а після його евакуації працював при постачанні команди УГА.
- Мартинець Гнат — вчитель Рогатинської гімназії, комісар ЗУНР у Снятинському повіті (1918-1919).
- Онищук Антін — вчитель у Карлові (Снятинського р-ну), член Української Національної Ради. Відступив з УГА за Збруч.
- Охримович Володимир — педагог, вчений, політичний діяч і журналіст, 1918 – 1919 член Української Національної Ради.

- Пачовський Михайло — директор Долинської гімназії, 1918-1919 член Української Національної Ради.
- Сабат Микола — директор української гімназії у Станіславі, заступник міністра освіти в ЗУНР.
- Тимошук Григорій — вчитель Коломийської гімназії, член Української Національної Ради, брав участь у посольських делегаціях уряду ЗУНР до Румунії і Австрії.

Л. Артемович

Августин
Домбровський

Ірина
Блажевич

Ольга
Дучимінська

Педагоги — учасники ЗУНР

о. Клим Кравченко

Гнат Мартинець

Антін
Крушельницький

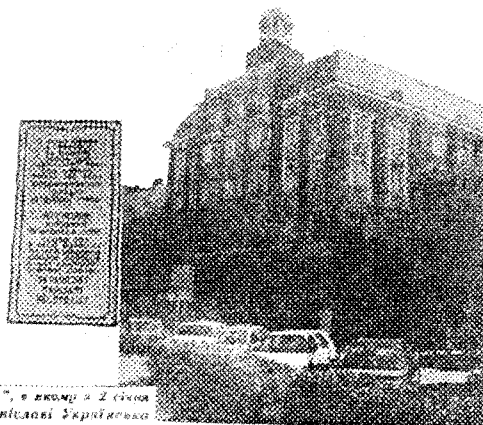
Микола Сабат

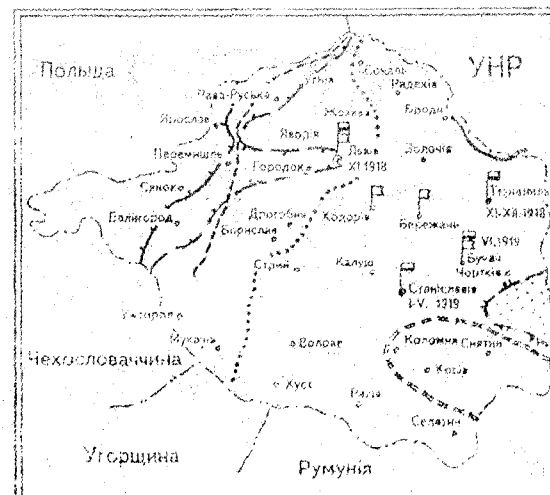
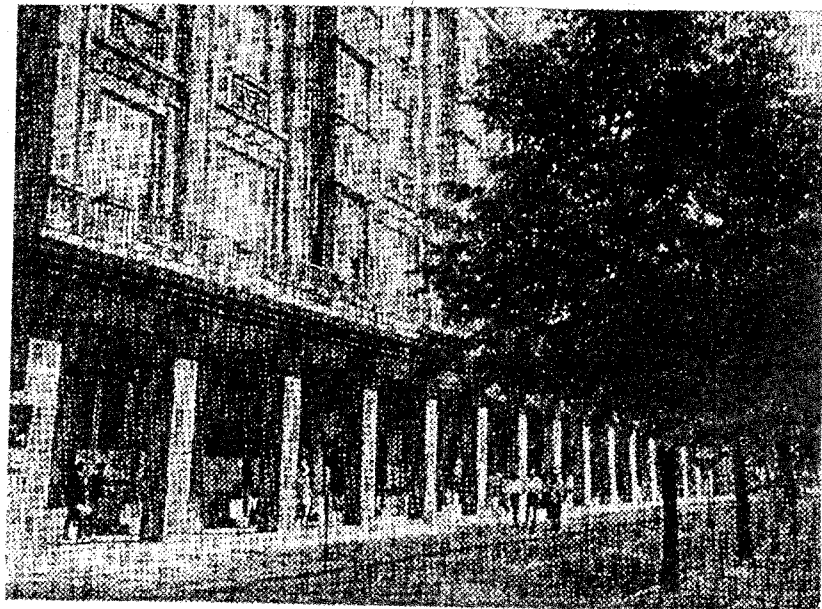
Григорій Тимошук

СТАНІСЛАВ — СТОЛИЦЯ ЗУНР

Будівля кінотеатру «Астрія», в якій в 2 січня 1919р. проводили свої засідання в Станіславі Українська Національна Рада ЗУНР.

Умовні позначення

- Громадянський кордон ЗУНР
- Лінія українсько-польського фронту на 10.XI.1918р.
- Лінія українсько-польського фронту на вересні 1918р.
- Лінія українсько-польського фронту на 8.VI.1918р.
- Лінія українсько-румунського фронту на початку червня 1919р.
- Лінія українсько-білоруського фронту наприкінці травня 1919р.
- Лінія Барятини 29.V.1919р.
- Лінія Карпат
- ☐ Місце перебування Української Ради та уряду ЗУНР
- ☐ Станція НКРА

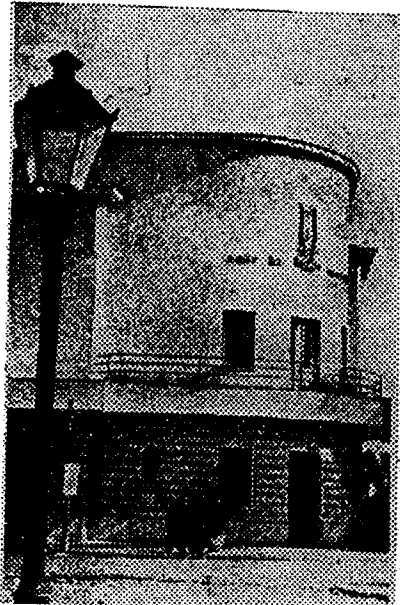
Західно-Українська Народна Республіка 1918-1919 рр.

Stanisławów. Ul. Grunwaldzka, c. k. Dyrekcya kolejowa
Станіславів. Ул. Грунвальдська, ц. к. Дирекція коледжова
Stanislaw. Grunwaldgasse, k. k. Bahn-Direktion.

Стрілецькі могили УСС та УГА в м.Івано-Франківську. Театральний сквер (колишнє міське кладовище).

Будинок театру Монюшки (нині обласної філармонії в Івано-Франківську), в якому у березні 1919 р. відбувся робітничо-селянський з'їзд.

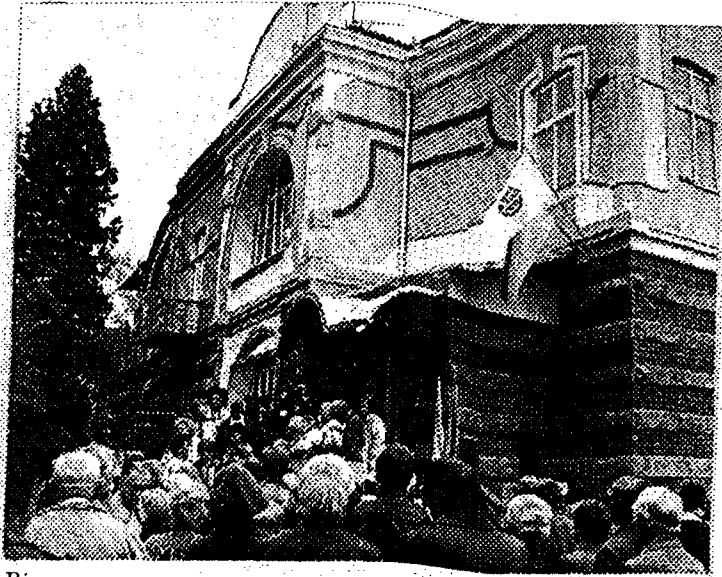

Делегація Українських діячів Галичини, які брали участь у відкритті пам'ятника І.Котляревському у Полтаві 13 вересня 1903 р. У центрі— керівник делегації Ю.Романчук. Вверху стоїть письменник В.Стефаник, а внизу сидить на осличці лікар-окуліст з м.Станіслава Я.Грушкевич. У 1919 р. В.Стефаник був також у Києві під час протолошення Акту Злуки ЗУНР з УНР.

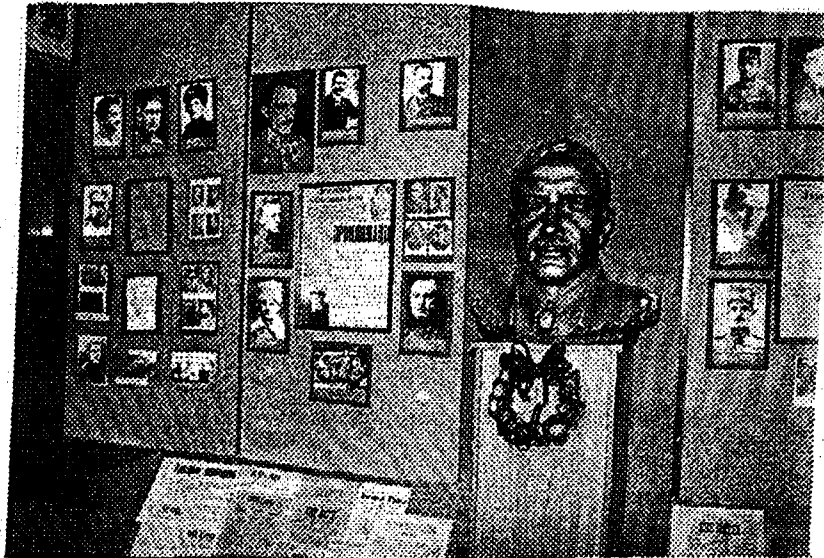

УКРАЇНСЬКА РЕСПУБЛІКАНСЬКА ХОРОВА КАНЕЛА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ О. КОШИЦЯ ПРИБУЛА У М.СТАНІСЛАВ. 1919 р.

Станіслав - столиця ЗУНР ¹

Відкриття музею визвольних змагань Прикарпаття
14 жовтня 1997 р. в м. Івано-Франківську.

Фрагмент експозиції музею визвольних змагань,
присвяченої історії ЗУНР

1918 - Весною, влітку і восени у Станіславі та в інших містах Прикарпаття відбулися народні віча з вимогами відродження української державності в Східній Галичині та її "прилучення до матері-України".

1918 - 18 жовтня Українська Парламентарна Репрезентація у Львові на зборах всіх українських послів австрійської Державної Ради, членів палати Сенаторів, депутатів галицького та буковинського сеймів, представників західноукраїнських політичних партій прийняла рішення уконституювати УНРаду (Українську Національну Раду), до якої з Станіслава належали початково адвокат Л.Бачинський та єпископ Г.Хомишин.

1918 - 1 листопада після збройного повстання у Львові, яке здійснив Центральний Військовий Комітет на чолі з Д.Вітовським, влада перейшла до рук Української Національної Ради, котра була підтримана українськими підрозділами австро-угорської армії у м.Станіславі.

1918 - 1 листопада владу у місті Станіславі від представників Австро-Угорщини перебрали члени повітової Української Національної Ради: лікар В.Янович, старший радник залізниці інженер І.Мирон та старший радник окружного суду К.Кульчицький.

1918 - 5 листопада почав виходити "Станіславський вісник" - урядовий часопис повітової української національної ради, а з 10 листопада - "Українське життя".

¹ Богдан Гаврилів, Петро Арсенич, Роман Процак. Літопис Івано-Франківська (Станіслава). - Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1998.-С.75-81

У Станіславові українська адміністрація взяла владу уже 2 листопада, коли головою міської управи став проф. Чайківський.

1918 - 13 листопада у Львові УНРадою прийнято "Тимчасовий основний закон про державну саможиттєвість українських земель бувшої Австро-Угорської імперії", який проголошував Західно-Українську Народну Республіку (ЗУНР).

1918 - 15 листопада українськими вояками на подвір'ї казарми 95-го полку в Станіславі була прийнята присяга на вірність Українській державі. Текст присяги склали поручник УСС Богдан Гнатевич і редактор "Станіславського Голосу" І.Ставничий.

1918 - 13 грудня в Станіславі відбулися доповнюючі вибори до Української Національної Ради. Вибрані були: з Чернієва - Марта Королюк (радикал), з громади Княгинина - Осип Устиянович (укр.соц.-демократ), з м.Станіславова - учитель Гнат Павлюк (укр.нац.діяч).

15 грудня в Товаристві "Молода Громада" по вул.Голуховського,20 (тепер В.Чорновола) відбувся відчит учителя гімназії поета В.Гадзінського на тему: "Шевченко і Франко в українській музиці".

1918 - Накладом і власністю книгарні М.Гасклер в Станіславі видано збірник "Ще не вмерла Україна", в який увійшло 200 народних і патріотичних пісень.

1919 - З 1 січня до 25 травня цього ж року Станіслав був столицею Західно-Української Народної Республіки.

У місті розмістилися основні державні інституції, зокрема УНРада ЗУНР - у будинку готелю "Австрія" (нині - Народний дім N 1).

1919 - Січень. За дорученням УНРади правник Сидір Голубович (1873-1938) сформував у Станісла-

вові другий урядовий кабінет (Раду Державних Секретарів). Він як голова вів фінанси, торгівлю і промисли, внутрішні справи було передано адвокату з Тлумача радикалу Івану Макуху; дипломатію - адвокату, діячеві української Національно-демократичної партії Лонгину Цегельському, як заступнику Державного Секретаря закордонних справ; військові справи - полковнику Д.Вітовському (13 лютого його замінив полковник Віктор Курманович), судівництво - Осипу Бурачинському.

1918-1919рр. - У Станіславові - тимчасовій столиці ЗУНР - виходило 13 українських часописів: "Вісник Державного Секретаріату військових справ Західно-Української Народної Республіки", "Вісник Державного Секретаріату шляхів", "Вісник Державного Секретаріату освіти і віросповідань Західно-Української Народної Республіки", "Вісник державних законів і розпорядків ЗОУНР", "Воля", "Нове життя", "Пролом", "Республіка", "Републіканець", "Свобода", "Станіславський голос", "Стрілець".

1919 - 2 січня у залі кінотеатру "Австрія" (тепер Народний дім, вул.Шевченка,1), відбулося перше засідання Української Національної Ради.

1919 - 3 січня Українська Національна Рада у Станіславові прийняла історичну ухвалу про злуку з Українською Народною Республікою (УНР).

1919 - 22 січня на Софіївській площі у Києві Директорія УНР за участю делегації ЗУНР своїм Універсалом проголосила Злуку всіх українських земель в єдиній державі. ЗУНР отримала нову назву - Західна Область Української Народної Республіки.

Станіславів відвідували провідні діячі Української Народної Республіки. Так, з січня по квітень 1919р.

у місті побували В.Винниченко (20-23 лютого), С.Петлюра (30 лютого - 1 березня).

У Станіславові продовжувалася законотворча діяльність ЗУНР. 4 січня прийнято закон про Виділ УНРади. 1 лютого вийшов закон про державну мову, 13 лютого - про шкільництво, 8 квітня - про громадянство, 14 квітня - земельний закон.

1919 - 4 січня вийшов перший номер опозиційної по уряду ЗУНР газети "Републіканець", редактором якої був житель м.Станіслава Д.М.Дем'янчук.

З 10 січня по 15 травня у Станіславові діяла старшинська школа УГА.

1919 - 29 січня - 2 лютого у місті виступав український чернівецький театр під управою М.Онуфрика з виставами "Запорожець за Дунаєм", "Дай серцю волю", "Невольник", "Сатана", "Ой не ходи Грицю та й на вечорниці", але найкраще враження викликала драма Чубатого "Воскресення".

16 лютого 1919 року Д.Дем'янчук провів нараду повітових керівників селянсько-робітничого союзу (СРС). Нарада схвалила програму і статут СРС та прийняла рішення скликати з'їзд союзу.

1919 - 18 лютого була відкрита станіславська приватна німецька гімназія (тепер вул.Б.Лепкого,9).

1919 - У лютому відбулася перша крайова комуністична конференція, яка заснувала Комуністичну партію Східної Галичини (з 1923р. - КПЗУ). Обраний ЦК очолив К.Саврич (Максимович) родом з с.Кукільники.

1919 - 26 лютого в Станіславові відбулося гостинне прийняття головного отамана С.Петлюри. Вітали його Президент Української Національної Ради др. Є.Петрушевич, Президент Ради Державних Секретарів др.І. Голубович та присутні в місті Державні Секретарі. У своїй промові С.Петлюра підкреслив

значення Західної України в побудові української держави та наголосив на значенні єдності українських земель.

1919 - березень. При товаристві "Молода громада" з ініціативи І.Ставичного засновано архів, який збирає усі друковані часописи та видання,що виходили на території ЗОУНР.

1919 - 25 березня з Станіслава до Бухаресту виїхала дипломатична місія під проводом д-ра Степана Витвицького для переговорів із румунським керівництвом.

1919 - 10 березня відбувся концерт оперної співачки п.Шекун-Коломийченко та бандуриста Ємця, який викликав ентузіазм своїми козацькими піснями.

1919 - 21-23 березня у Станіславові відбувся з'їзд учителів, який ухвалив, що середня школа має бути національною та вільною від впливів держави, церкви та політичних партій.

1919 - 30-31 березня в залі театру (тепер філармонія) відбувся селянсько-робітничий з'їзд, який прийняв ряд революційних рішень.

1919 - Державну Раду здоров'я ЗОУНР у Станіславові очолив український лікар і громадсько-культурний діяч, полковник Андрій Бурачинський (1869-1941).

1919 - 5-8 квітня у місті перебував (по дорозі до Австрії) видатний український історик і політичний діяч, Президент Української Центральної Ради Михайло Грушевський.

1919 - 12 квітня було прийнято закон про введення з 1 травня на всіх промислових підприємствах 8-годинного робочого дня, 1 травня встановлювалося законом як загальнодержавне свято трудящих.

1919 - 14 квітня Українська Національна Рада схвалила Закон про земельну реформу. Закон виз-

нав приватну власність на землю, викликав незадоволення соціалістичних партій, які обстоювали соціалізацію землі.

1919 - 12-15 квітня в Станіславові виступила знаменита Українська республіканська капела під керівництвом відомого диригента і композитора Олександра Кошиця (1875-1944).

1919 - Травень. На профспілковому з'їзді залізничників сотником технічної сотні УСС Іваном Сіяком був створений збройний залізничний загін, який перед натиском поляків провів евакуацію міста і, стримуючи наступ поляків, відступив до Кам'янця-Подільського. Згодом І.Сіяк потрапив у більшовицький полон. Як відомий діяч української соціал-демократичної партії, він був направлений В.Затонським до Леніна, який 5 грудня 1919р. рекомендував І.Сіяка до більшовицької партії. 1937 року розстріляний як "ворог народу".

1919 - 24 травня відбулося повстання бойовиків польської військової організації у Станіславові. Одноразово продовжувала наступ 60-ти тисячна польська армія генерала Ю.Галлера. Державні структури ЗОУНР змушені були евакуюватись з міста, а з 16 липня разом з частинами УГА перейшли р.Збруч для об'єднання з військами УНР.

1919 - 11 червня до Станіславова прибула представницька місія від країн Антанти з метою підписання меморандуму про насильницьке "приєднання" Східної Галичини до Польщі.

ПЕРЕЛІК

вулиць м.Івано-Франківська, названих в честь державних, військових та громадських діячів ЗУНР

1. Генерала Тарновського [Мирона].
2. Вітовського [Дмитра].
3. Горбачевського [Івана].
4. Коновальця [Євгена].
5. Петрушевича [Євгена].
6. Заклинських [родини].
7. Мирона [Івана].
8. Макуха [Івана].
9. Бачинського [Левка].
10. Набережна ім.Стефаніка [Василя].
11. Дучимінської [Ольги].
12. Петлюри [Симона].
13. Сотника Мартинця [Теодора].
14. Майдан Шептицького [Андрія].
15. Шухевичів [родини].
16. 22 січня [1919р.].
17. Січових Стрільців.
18. Стрільська.

ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК НА ЧЕШЬ ВІЩЕ-ПРЕЗИДЕНТА ЗУНР ЛЕВА БАЧИНСЬКОГО У ІВАНО-ФРАНКІВСЬКУ

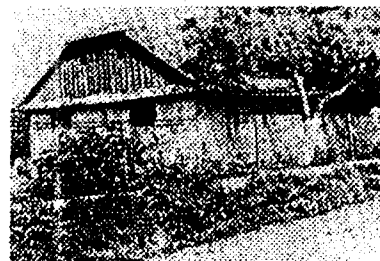
Дорога у вічність і безсмертя. Станіслав, квітень, 1930 р. Похорони Л.Бачинського.

Могила Л.Бачинського в Івано-Франківську. (Театральний сквер).

Пам'ятник Леву Бачинському на батьківщині в с.Серафимівці Городенківського району

Хата білядів Стефаньківського приятеля Лешка Бачинського в селі Серафимівці на Прикарпатті, де під час літніх канікул збиралася прогресивна студентська молодь

...Ми три, Лев Бачинський, Мартович і я, приятелювали з собою... Найрадше перебували ми в Серафимівці, бо мати Бачинського провадила дім вже на інтелігентську стопу.
В. Стефаньків. Любілля. 1927

ЗБЕРІГ ДЛЯ ПОТОМКІВ

гробницю-могилу видатного громадського і політичного діяча, організатор ЗУНР Левка Бачинського наш земляк Василь Гривінський

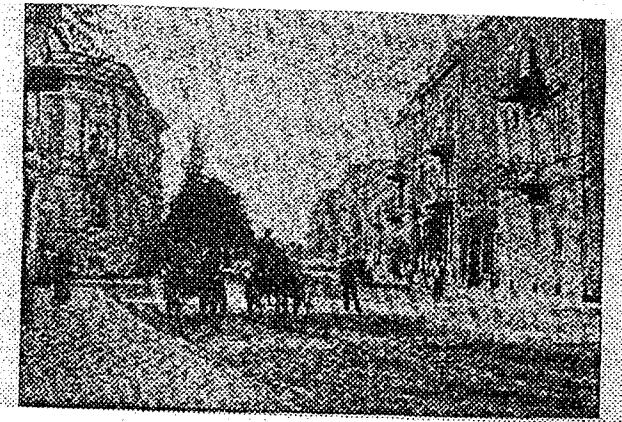
Галицька земля випестила багатьох відомих вчених, громадських і політичних діячів, подвижників національного духу. Серед них і визначний діяч українського духовного відродження, депутат до австрійського і польського парламентів від Галичини, один з творців Західно-Української Народної Республіки правник Левко Бачинський. За радянських часів не тільки не можна було згадувати його ім'я, саму пам'ять про великого українця комуністична влада намагалася знищити - під виглядом закриття старого кладовища. Як це робилося в Івано-Франківську у 70-ті, коли місцева влада зруйнувала сотні могил січових стрільців, безневинно убитих більшовиками у Станіславській в'язниці у червні 1941 року, багатьох визначних людей краю.

- Я свого часу читав про Левка Бачинського, знайомився з його громадсько-політичною діяльністю, дуже поважав патріотичну працю нашого земляка і не раз приходив на його могилу, - розповідає івано-франківець Василь Гривінський. - І тому мене дуже схвилювала звістка про те, що кладовище підлягає знищенню, що буде знесено і пам'ятник-гробницю, і саму могилу Левка Бачинського. Тоді у серпні 1978 року, на свій страх і ризик та за свій кошт найняв кран, машину, розібрав гробницю й потайки перевіз її на цвинтар в Чукалівці. Побоюючись, аби труну не пограбували, допоки складатиму гробницю, закопав її і замаскував на території, відведеній під поховання, але ще на той час не освоєній. А коли склав гробницю, так само потайки перевіз труну з останками і замурував всередині...

Аж 1996 року Василь Пилипович нагадав владі, що час повернути гробницю Левка Бачинського на меморіальний цвинтар. І в серпні того року її було вдруге встановлено навпроти пам'ятника-могили Дмитра Січинського. Аж тоді Василь Гривінський дізнався від працівників похоронного бюро, що 1978 року кадебісти розшукували чоловіка, який посмів без дозволу влади перевезти могилу замовчуваного десятиліттями видатного громадського діяча України. І "світило" йому небо в клітинку, і пришили б йому політичну статтю, а то й намір пограбування. Але не змогли його виявити. "Бо діяв я швидко і таємно", - пояснює пан Василь.

Отож вклонімося і подякуймо цьому мужньому і скромному чоловікові за його громадянський вчинок, гідний похвали і шани.

//Тижневик Галичини. - 1998. - 3 груд.

ULICA SOBIESKIEGO

Вулиця Я.Собеського, яка під час ЗУНР була переіменована на вул.М.Грушевського – нині Січових стрільців в Івано-Франківську.

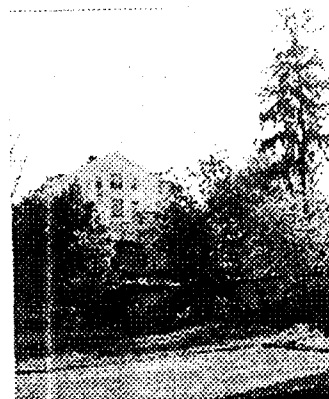

КОСИЙ ГУРИК – СЕЛЯНСЬКИЙ ДЕПУТАТ
З УГРИНОВА, ЧЛЕН СТАНІСЛАВ-
СЬКОЇ РАДИ ЗУНРУ.

Др. Мислав Січинський

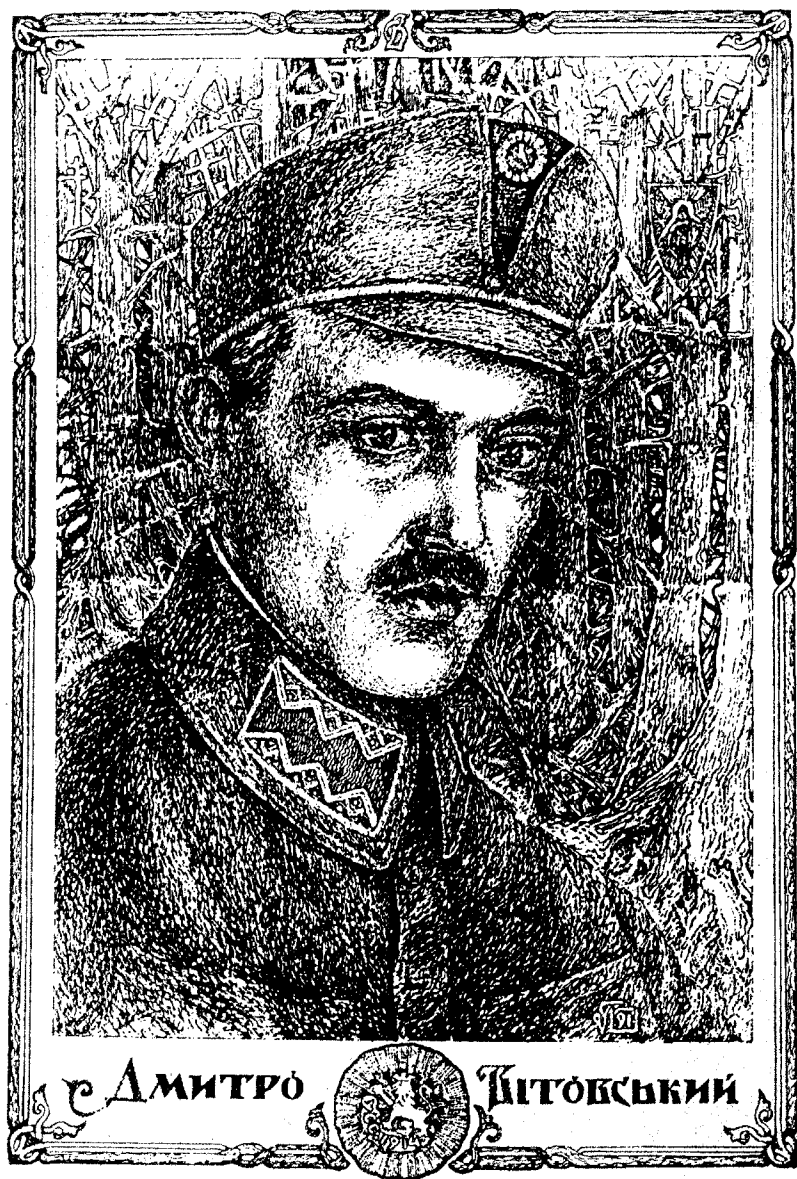
Д. Вітовський у Станіславі

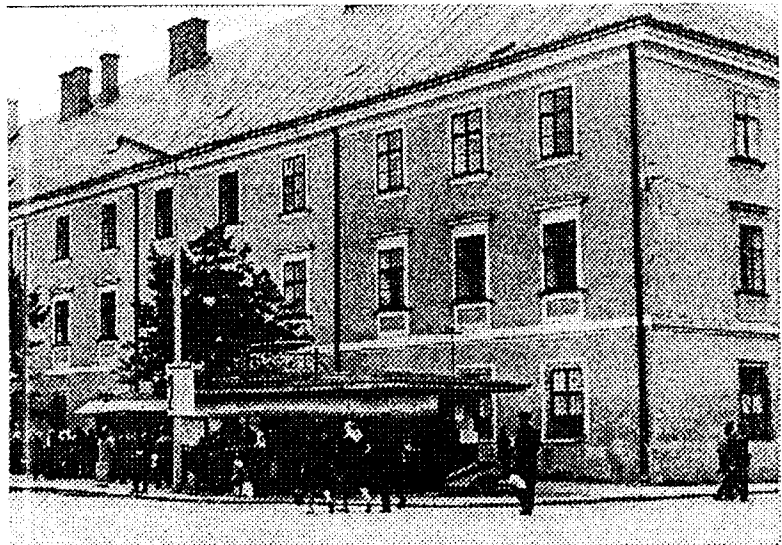
Будинок на вул. Магейки, 27 в Івано-Франківську, з балкону якого у 1911 р. було подано з ініціативи Д.Вітовського світловий сигнал охоронцям тюрми "Діброва" (зліва) про початок втечі політичного в'язня Мирослава Січинського.

Мирослав Січинський (1887-1979 рр.) на постійному місці проживання у США. 1972 р.

Ф. Паузе и. Томе

Гуртонок колишньої Станіславської Ажисаї, в ній зодбував освіту Д. Вітовський.

Вул. Пушкіна 9, бурса Св. Миколая (1878-1939 рр.).

**Лист-подяка полковнику Д.Вітовському
від Виділу Української Національної Ради.**

12 лютого 1919р*.

**До високоповажного Пана
Дмитра Вітовського
Державного Секретаря військових справ в Станіславіві.**

Виділ Української Національної Ради, приймаючи Вашу димісію, висловлює вам признання і сердечну подяку за повну самовідреченя службу, яку несли Ви на своїм становищі українському народови. Як Державний Секретар військових справ створили Ви серед найтяжчих відносин основи Української армії та довели її до сили і розцвіту. Тим то Ваші заслуги для будови української державности остануть незабутими в народі.

Станіславів, 12 лютого 1919.

За Виділ Української Національної Ради:

Д-р Петрушевич
Президент

Д-р Горбачевський
Член Виділу

// Республіка.-1919.-18 лютого

* Дата документу.

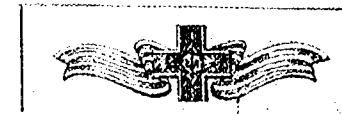

На вулиці імені Д.Вітовського в Івано-Франківську.

**ВОЕНАЧАБНИКИ
ГЕНЕРАЛЬСЬКОГО РАНГУ**

Полковник Дмитро Вітовський.

АРТИСТ-РІЗЬБАР МИХАЙЛО БРИНСЬКИЙ
ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ МОДЕЛІ
МАЙБУТНЬОГО ПАМ'ЯТНИКА Д. ВІТОВСЬКОМУ

Олександр ОЛЕСЬ

**ПАМ'ЯТІ
Д. ВІТОВСЬКОГО**

*Скільки голочок... Нова труна,
Нова тлячка, безірна втрапа...
Розбитий келих без вина,
Народ без сина і без брата.*

*Скільки вогонь... Новий удар,
Нова стріла в розбиті груди...
Упав орел, упав з під хмар:
І вже його нема й не буде...*

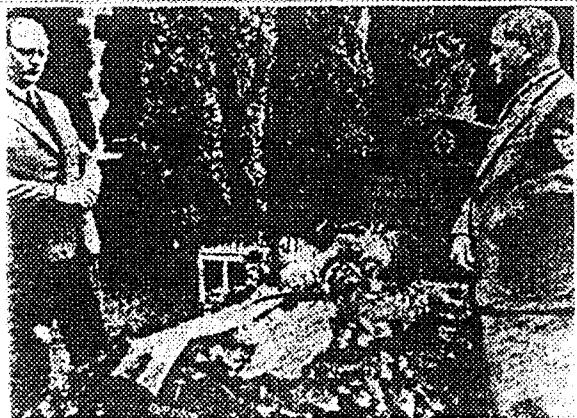
*Упав орел... Високі небеса
Орлячих крил уже не багуть,
Умерла гордість і краса,
Душа і очі пагуть...*

*О, не хилить голою своєю в журбі,
Найдіть на рани ліси;
Хто умирає в боротьбі,
В серцях живе волею!*

*Живі! Хай Чайка. Мати над Орлом
Не о'ється і не кахтить:
Хай верог сам віддасть колом
І залому похилить!*

Пам'ятний Знак створили ХС-УПА та Військової Міністеру ЗУНР Д.Вітовському. Село Підгороддя Рованинського району Івано-Франківської області.

На могилі Д.Вітовського.

●
**ДМИТРО
 ВІТОВСЬКИЙ
 ПОВЕРНУВСЯ
 ДО МЕДУХИ
 ВОЛЧУНИМ
 ГРІВІТНИМ
 ПАМ'ЯТНИКОМ.**
 ●

Фотокорреспондент

**НЕ ДОЛЕТІВ.
 УПАВ ОРЕЛ**

*Дмитро Вітовському
 присвячується*

Немає Галицька земля
 Славних іменах твоїх
 Оди із постатей твоїх
 І в нас - Вітовського (Дмитро).
 Ней утє синь ядїтя
 Нідай парод до віки.
 І у відкрутїшу дїлїшу
 Нідай його за Україну.
 Ней без крїви тїк зумїв
 За сїм оїку зїсти Лїви.
 І горю на Вісовїк Землю
 Нон прїтїлї майорї аж зранку.
 Пш як жїстїрї вїсїковїкї справ
 Ісїм корївїку постївоє.
 В сїм жїстїрї дїлї вїн до пароду.
 Цїмї прїстїтїтї поїку смїбїду.
 Соїку тїх доїлїкїх дїрївїк.
 Цїмї ЗУНР доїлїкїх доїрївїк.
 Гїтовї дїлї бїлї рїпїлїтї.
 Цїмї у вїсїкї доїрїдї закїтїтї.
 Не долетїв. Упав орел.
 В сїм жїстїрї дїлї вїн до пароду.
 Цїмї прїстїтїтї поїку смїбїду.
 Соїку тїх доїлїкїх дїрївїк.
 Цїмї ЗУНР доїлїкїх доїрївїк.
 Гїтовї дїлї бїлї рїпїлїтї.
 Цїмї у вїсїкї доїрїдї закїтїтї.
 Не долетїв. Упав орел.
 В сїм жїстїрї дїлї вїн до пароду.
 Цїмї прїстїтїтї поїку смїбїду.
 Соїку тїх доїлїкїх дїрївїк.
 Цїмї ЗУНР доїлїкїх доїрївїк.
 Гїтовї дїлї бїлї рїпїлїтї.
 Цїмї у вїсїкї доїрїдї закїтїтї.

Микола ПІДБИВ,
 м. Чиршини.

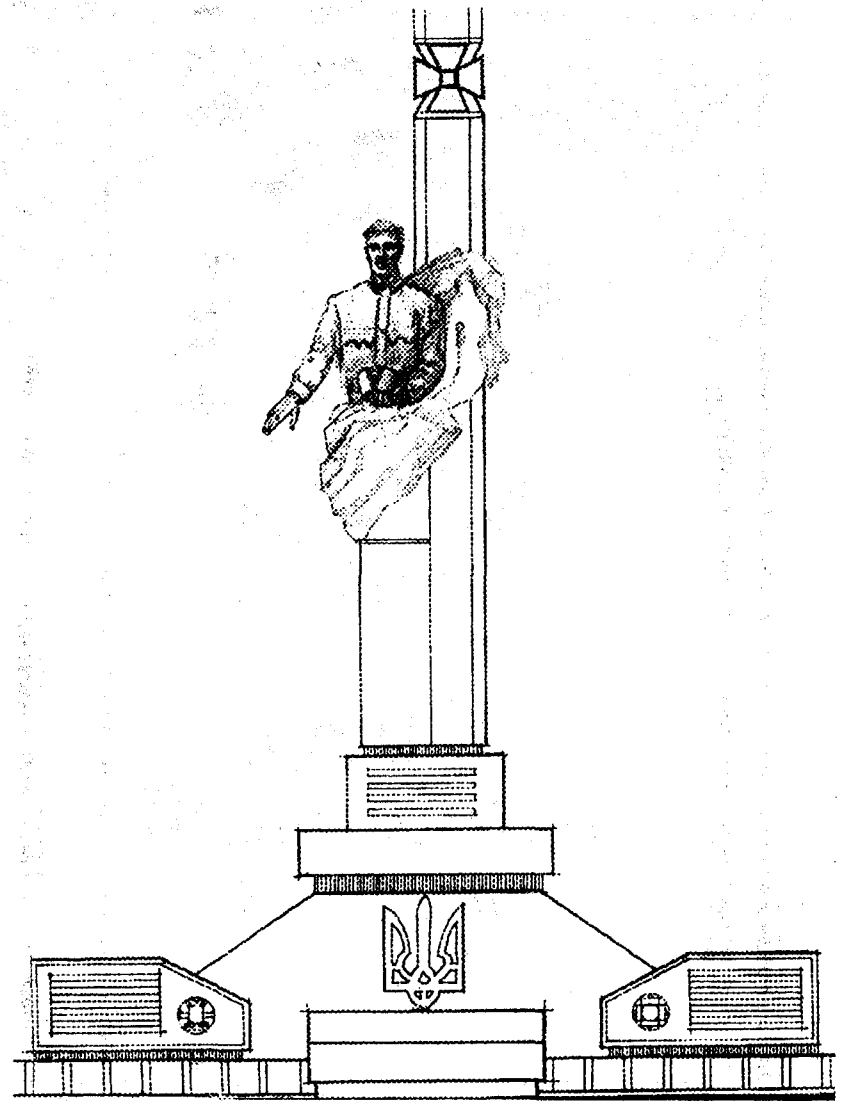
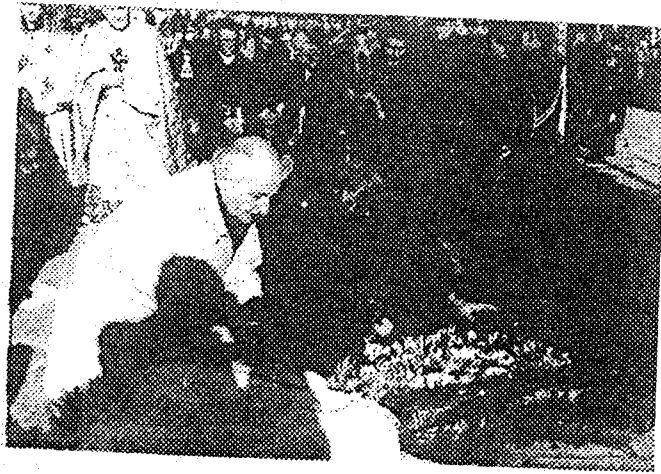
Урочисте відкриття пам'ятника Дмитру Вітовському - сотнику УСС, полковнику, міністру військових справ ЗУНР після листопадового чину 1918 року, уродженцю села Медуха відбулося тут недільного дня 2 листопада 1997 року, коли вся Західна Україна величаво відзначала 79-у річницю проголошення ЗУНР. Поясню місце виконавця обласної військової комісар генерал-майор В. Палівод, полковник І.Зотів, полковник В.Лавренчук. Акт посвячення здійснили Софрон Мудрий, єпископ-коад'ютор Івано-Франківської єпархії УГКЦ доктор права, ректор духовного інституту, отець-декан Галицького деканату УГКЦ

Василь Завірчак, парох села Медуха, отець Василь Медведчук. Перед собою галицькі і численними гостями анстутїкї перелїчїтї: вїсї особи, а також голова райдержадміністрації Василь Крук, народний депутат України, голова обласної Ради Степан Волківський, Василь Скрипичук-вступник, голова облдержадміністрації, Роман Круцький-народний депутат України, Володимир Великий - завідувач наукового відділу Прикарпатського університету, Микола Куцаний-лідполковник, Федір Володимирський-голова Братства воїнкї УПА Карпатського хрїм, Анатолій Чернецький-військовий комісар Галицького району. До підїжжї пам'ятника

лагли живї квіти вдячної пам'ятї лїдїк.
 Вїнї слава героям-борцїм за волю і незалежність України!
 Авторї пам'ятника є лївївський скульптор Петро Штїгер, а виготївали пам'ятник майстри лївївської кераміко-скульптурної фабрїкї.
 Не змїжжї: освїчєння пам'ятника Дмитру Вітовському, до мїсїя прївїдєння урочистїтїтї навїсїлїва колїна слїбїкї стрїлївїкї: вїсїковїкї і прїзвїсїкїкї складїтїтї вїтївї на вїрїсїтї Українї; до підїжжї пам'ятника лягають вїкї, жїбї квіти.
 Фотї Стїпїна
 Тєфлїдїжжїка.

СЛОВО ГАЛИЦЬКЕ СЛОВО

7 листопада 1997 року

Проект пам'ятника Д.Вітовському в с.Медуха Галицького району.

Володимир Великочий
Григорій Гаврилів

**ДМИТРО
ВІТОВСЬКИЙ**
(1887-1919)

Обкладинка книги, опублікованої до 110-річчя з дня народження Д.Вітовського істориками-краєзнавцями Прикарпатського університету В.Великочим та Б.Гаврилівим.

У листопаді, на 79-й роковині ЗУНР, у селі Луквиці Богородчанського району на місцевому кладовищі було відкрито пам'ятник Михайлові Мартинцю, видатному діячеві ЗУНР, міністру в земельних справах цього уряду. Його і поклали дитя у черні 1919 року розстріляли польські жовніри.

Пам'ятник споруджено на кошти української діаспори та активного патронаж Михайла Дмитровича, який, зокрема, і хазяїн для членичків Михайла Мартинця. Автор пам'ятника — П. Добескич. В урочистому відкритті пам'ятника взяли участь голова обласної Ради, народний депутат України С. Волоскевич, голова Богородчанської райдержадміністрації В. Брун.

Пам'ятник освячено святом Христовим на Пасху.

Відтак про життя міністра історію його родини розповів М. Дмитрів та Ю. Максимецький.

З ініціативи колегії голови районного управління воєводи УПА Д. Вершалки, голови управління Івано-Франківської області І. Галицького-Брацкевича В. Молочка, голови товариства «Відродження» та Самбора В. Савчиника, представників обласного Пласту А. Чижеринського Родича міністра М. Мартинця висловили від родичів подяку всім, хто зрештою до спорудження пам'ятника.

Варто згадати про організації дитячого сільського господарства І. Витовського. Таке ж діло в Богородчанському районі відбувся робочий фестиваль, страви і національні пісні.

Високо БАНІ,
Фото Микола СІМОНКА.

**Відкрито пам'ятник
Михайлові Мартинцю**

ТРИЗНАВКА
6 листопада 1997 р. ЛАДЧИНИ

Пластова варта під час відкриття пам'ятника на могилі міністра сільського господарства і місівництва М.Картинця в с.Луквиці Богородчанського району. 1 листопада 1997 р.

сірхуцька пісня

КОЛИ ВИ ВМИРАЛИ

Коли ви вмирали, вам діюми не грали,
Ніхто не заплакав за вами.
Диво в онтому волі ревіли горкати
І зорі світались сльозами.

Коли торчили нас в темному лісочку,
Він кропи земля першорідді
Щоб хмари кружили стадами літали,
І бурю бігали цимідали.

На ланих могилах хрести покимались,
Казали насулалась диволю.
Світлі, орли-соколи, старіші сичоні
Горкати розбудуть вас знову.

Слова М. КУРАКА

Малюнок Івана Кривоноса

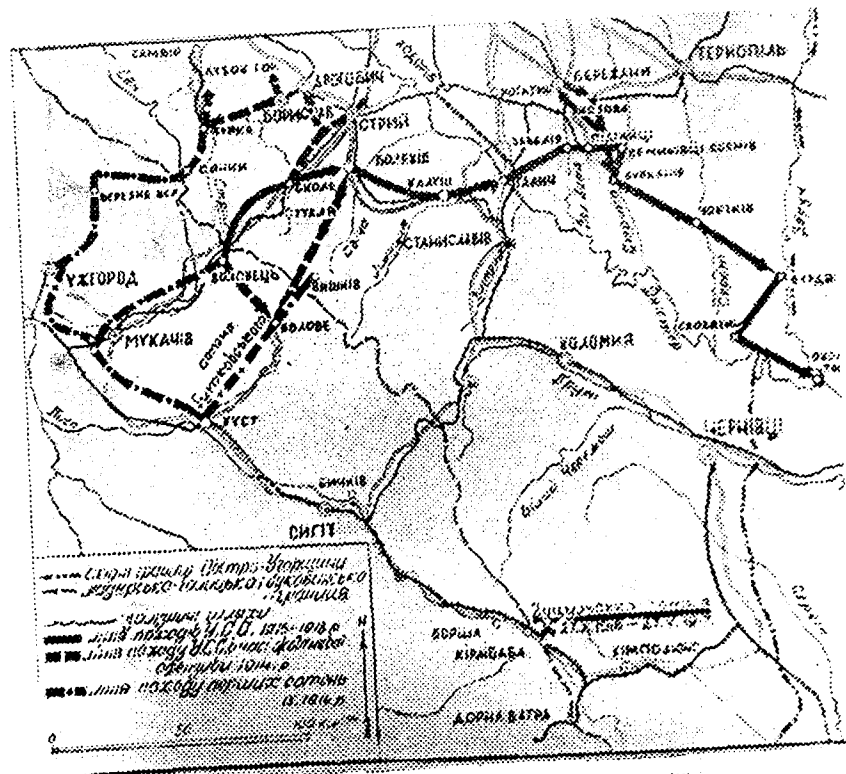

Схема походів УСР в Тарнівщині 1914-1918 рр., в яких брав участь сотник Д. Вітовський.

Богдан Лепкий (зліва) і о.Денис Телішук під час спорудження пам'ятника полеглим героям УГА в Рогатині.

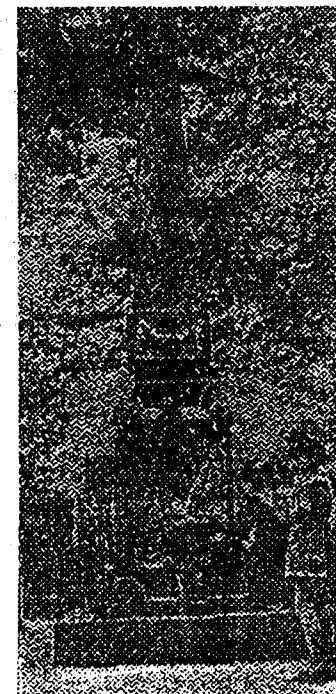
Пам'ятник воїнам УГА, які полягли в польсько-українській війні 1918-1919 рр. м.Рогатин. 1930 р.

с. П'ядики Коломийського району. Потрудя Мельничуку Степану Онуфрійовичу (1886---1922)

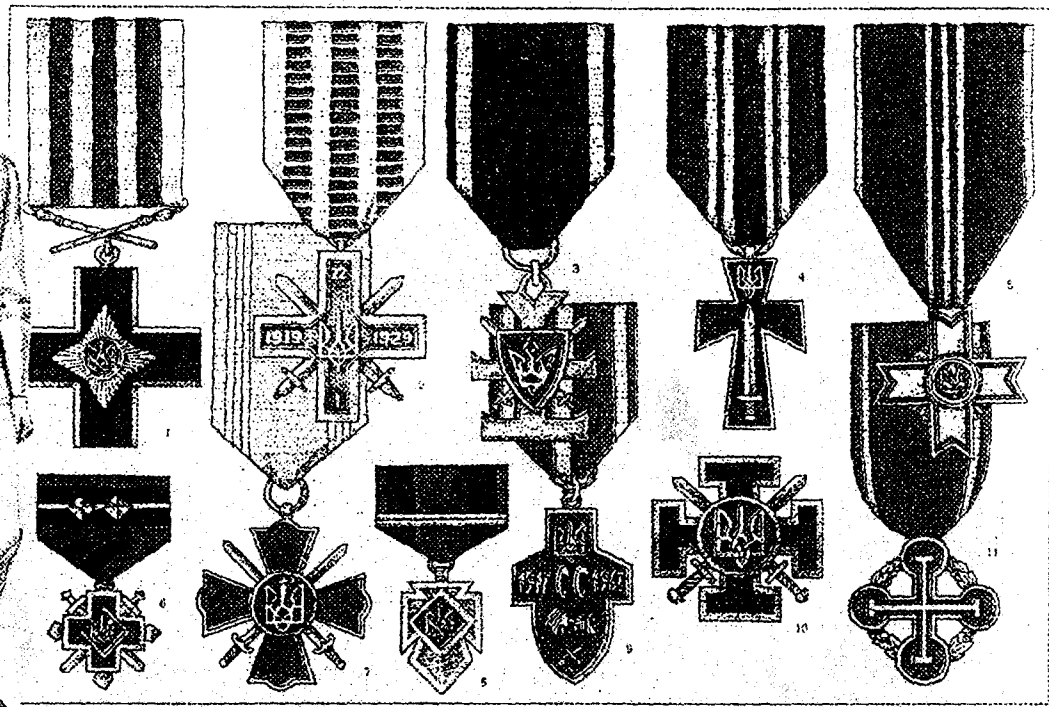
с. П'ядики Коломийського району. Потрудя Мірославу Іржану (Баб'юк Андрій Дмитрович) (1896---1937 рр.).

У жовтні 1922 року Степан Мельничук з Петром Шереметою і Іваном Цепком створили партизанську групу, названу Мірославом Іржаном Дванадцятка, і перейшли ріку Збруч для боротьби з польськими окупантами. Партизани почали діяти на Тернопільщині. 28 жовтня 1922 року впади до рук польських жандармів. Поранені Мельничук і Шеремета були уязнені в Чортківську тюрму, де в листопаді 1922 року за вироком військово-польового суду їх розстріляли. В 1964 році в м. Чорткові на могилі героїв-партизанів було споруджено обеліск.

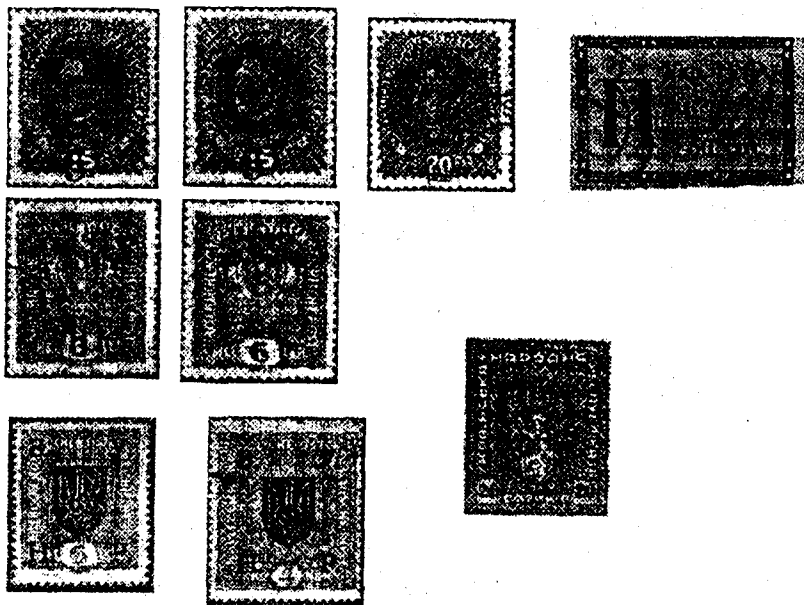

УКРАЇНСЬКІ ВІЙСЬКОВІ ВІДЗНАКИ. 1. Служба (лицарів) Залізного хреста армії Української народної республіки. 2. Хрест директорів. 3. Бойовий хрест українських сілських старост. (за величезної). 4. Служба (хрест) Симона Петлюри. 5. Золотий хрест 1-го класу в ділянці бундівних воєні-українців за заслуги. (Цим хрестом нагороджено тільки 10 тисяч осіб). 6. Хрест — 6. г. Кардинали Стефан Сімога та Митрополит Мисислав. 7. Золотий хрест бойової заслуги УГА 1-го класу. 8. Хрест українського заслуги (за мужності). 9. Золотий хрест заслуги 1-го класу. 10. Ювілейно-протим'ятна відзнака корпусу київських сілських старостів. 11. Український комбатантський хрест. 12. Протим'ятна відзнака Української Галицької Армії.

Історія ЗУНР в геральдиці, філателії і боністиці

Марки ЗУНР
(листопад 1918-липень 1919 рр.)

Розмінний знак Державної Скарбниці

Лицевий бік

A Government Treasury Note of Exchange of 5 Hryven
EMISSION 1919 FACE

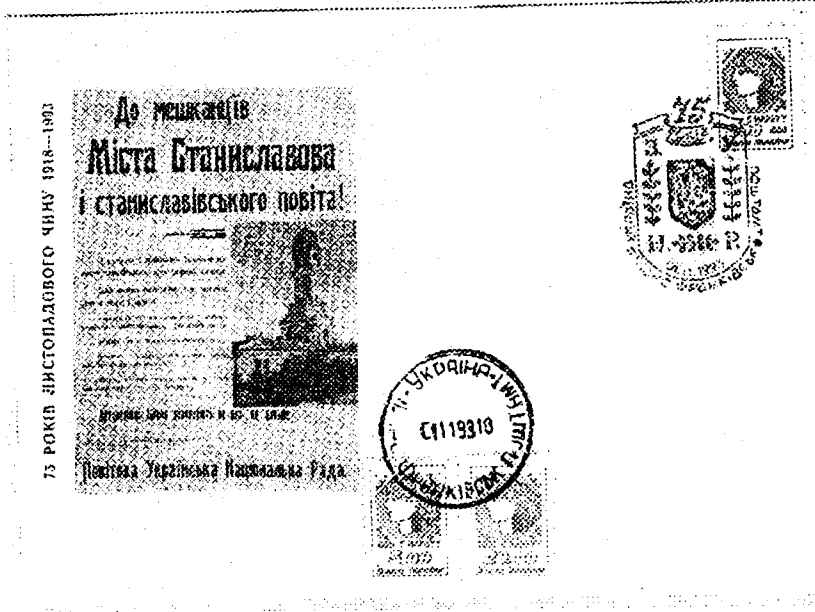
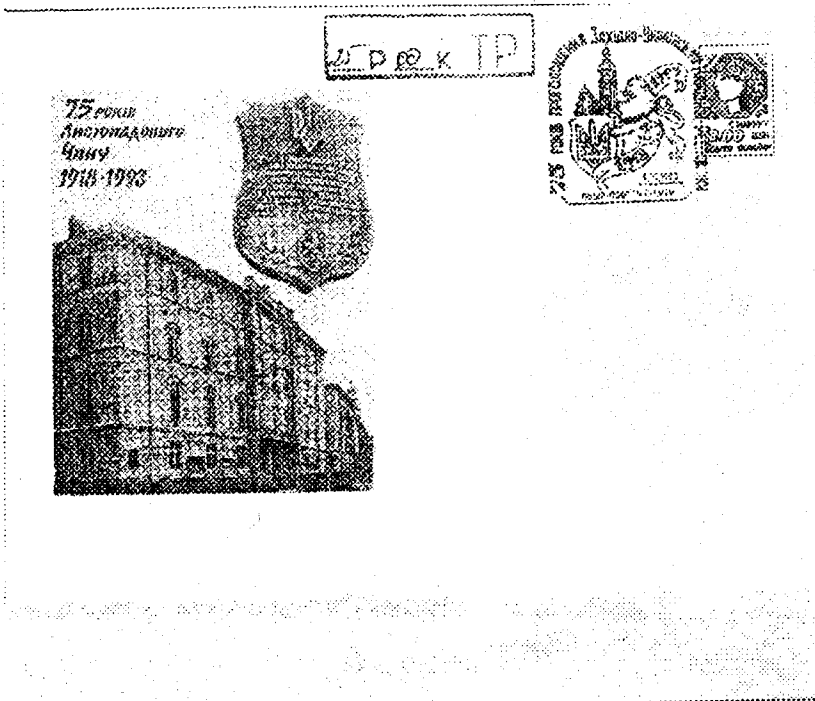
Розмір: 98 × 57 мм. Папір: білий без водяних знаків. Загальний кольор: чорно-сірий. Художнє оформлення: сполучення елементів з попередніх грошових знаків і поштових марок. Ясно-сіра сітка з малих кружочків з рамкою, що складається з чорних кружочків (88 × 48 мм) уложених лінією. Тризуб (16 × 28 мм) просвітом в овалі з білим контуром на густій чорній гільоширній сітці в лівій частині малюнка, відділений тонкою лінією від правої частини. Написи на правій стороні: Розмінний знак (44 × 2,5 мм) Державної Скарбниці (45 × 2,5 мм). У.Н.Р. (15 × 3 мм). 5 ГРИВЕНЬ 5 (довж. 53 мм), висота цифер 6 мм, слова — 5 мм) Директор Державної (38 × 1 мм) Скарбниці (15 мм довж.) Лебідь-Юрчик (16 мм. довж.).

Числа серії зліва під тризубом. Рік: березень-квітень 1919 р. Друж: Станиславів.

75 РОКІВ Листопадового ЧИНУ 1918—1919

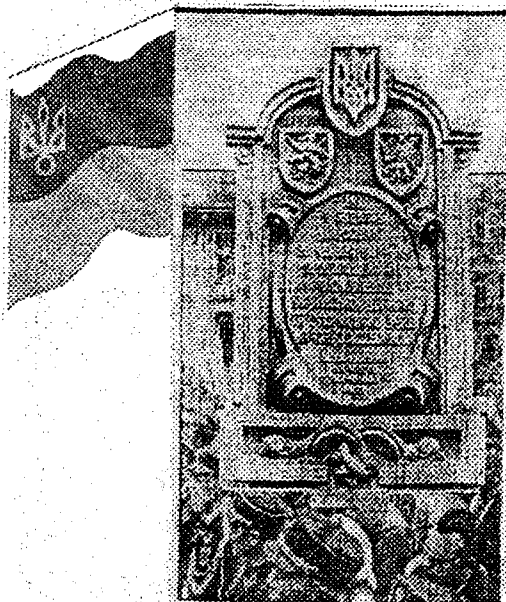

«75 НАСІСЯННЯ МІСЯ АЛЪОВА»
Високо згодісвоєннємъ вѣсѣмъ утвореннємъ на українськихъ земляхъ
бувши Листопадъ-Чинъ, Комуністическаго
УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА.
Народнои дѣятелими МІСЯМЪ Української Держави в Українській
Історичній Радѣ.
Зъ згаданнємъ МІСЯМЪ Української Народної Радѣ обидва владу в
справляхъ мѣстѣ Листопаду і на обидь сторонахъ Української Держави.
Єдини дѣятелими обидьхъ цѣлѣмъ і згаданнємъ МІСЯМЪ
Української Народної Радѣ.
Висококо мѣсяцѣмъ до строку і мѣсѣмъ тѣмъ згаданнємъ.
Що мѣсяцѣмъ високококо згаданнємъ мѣсяцѣмъ, мѣсяцѣмъ і мѣсяцѣмъ,
в тѣмъ мѣсяцѣмъ в мѣсяцѣмъ мѣсяцѣмъ.
Листопадъ, і мѣсяцѣмъ 1918
Українська Народна Радѣ.

Композиція художника В.Стефурака, в якій частково зображені діячі Української революції 1917-1920 рр. та національно-визвольної боротьби першої половини ХХ ст.

АКТ 30 ЧЕРВНЯ 1941 РОКУ — ЗНАМЕННА ІСТОРИЧНА ПОДІЯ

Святкування 50-ї річниці Акту виголошення української Держави у Львові
Світлина Лубимчика Криса

24 серпня 1991 року проголошено
самостійну державу —

УКРАЇНА

АКТ

ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року,

— продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні,

— виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами,

— здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто

**ПРОГОЛОШУЄ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ
ТА СТВОРЕННЯ САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ —
У К Р А Ї Н И.**

Територія України є неподільною і недоторканою. Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.

Цей Акт набирає чинності з моменту його схвалення.

24 серпня 1991 року.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Академія наук України
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
Львівсько-Волинська обласна державна адміністрація
Прикарпатський університет ім. В. Стефаника

**МІЖНАРОДНА
НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ.**

присвячена

75-річчю

**ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ
НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ**

1—3 листопада 1993 р.

МАТЕРІАЛИ

м. Івано-Франківськ.

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА ім.І.Франка
ВІДДІЛ КРАЄЗНАВЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
І ПРИКАРПАТТЯ:
До 80-річчя ЗУНР

Рекомендаційний
бібліографічний покажчик

1 листопада 1998 р. ми відзначали 80-річчя створення Західноукраїнської Народної Республіки на теренах Галичини. Листопадовий Зрив 1918 р. заклав основи нашої державності, коли українські політики і військовики створили свій Уряд, армію, закони і Малу Конституцію. Спрямувавши свої думи до надніпрянської України, вони поєднали навек у великій Злуці всі українські землі і постали перед світом єдиним нерозділеним народом, нацією, яка на зламі двох епох голосно заявила про свою державність.

Даний бібліографічний покажчик представляє літературу про цей важливий період української історії ХХ ст., про події 1918-1923 рр. на Прикарпатті, про окремих визначних діячів ЗУНР-наших краян та вшанування їх пам'яті на теренах області.

Покажчик розрахований на працівників бібліотек, вчителів, студентів, всіх, хто цікавиться питаннями історії рідного краю.

Підготувала Г.В.Горбач, заввідділом
краєзнавчої літератури
ОУНБ
Редактор Н.М.Мотчук, заступник
директора

Івано-Франківськ
1999

Альманах Станиславівської землі. Т.2.-Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1985. - 900 с.

Із змісту: Баб'юк Т. Перший листопад у Станиславові - С.207-211; Ставничий І. Справа злуки обох Українських держав - С.236-239; Станиславівщина в роках 1918-1920 - С.258-269; Ковалевський М. Станиславів у 1919 році. - С.270-272.

Буджак М. По забутих стежках: З історії м.Товмача (Тлумача). - Тлумач, 1993. - 106 с.

Із змісту: Товмач у роки ЗУНРу. - С.60-69.

Велигорська М. Мої воєнні спомини про Серафинці, Городенку та Листопадовий Зрив // Городищина. - Нью-Йорк-Торонто-Вінніпег, 1978. - С.172-176.

Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на західних землях України. - К.: Либідь, 1993. - 408 с.

Із змісту: Гуцуляк М. Творчі Листопадового Чину на провінції: Галич - С. 156; Макарушка Б. Спогад з Галича. - С. 279-283.

Бемко В., Андрішин С. Листопадові дні 1918 року в Коломиї // Вісн.Коломиї. - 1991. - 1 листопада

Дорошенко Дм. Спогади про Станиславів 1919 року // Новий час. - 1993. - 30 жовт.

Керитко Р. Листопадовий чин на Рогатинщині // Голос Опілля. - 1994. - 1 листоп.

Шпарик В. Чому ми не виграли боротьбу за Львів у листопаді 1918-го: /Є про роль в цих подіях Д.Вітовського/ //Вісн.Коломиї. - 1995. - 1 листоп.

Шпарик В. Коломияни в боях за Львів у листопадові дні 1918-го//Вісн.Коломиї. - 1995. - 8 листоп.

ВИЗНАЧНІ ДІЯЧІ ЗУНР І ПРИКАРПАТТЯ. ВШАНУВАННЯ ЇХ ПАМ'ЯТІ НА ТЕРЕНАХ КРАЮ.

Левицький К. Українські політики Галичини /Перевид.1936-37 рр. - Тернопіль, 1996. - 176 с.

Альманах Станиславівської землі. Т.1. - Нью-Йорк-Торонто-Мюнхен, 1975. - 960 с.

Із змісту: Сохоцький І. Д-р Лев Бачинський - державний муж і будівничий - С. 633-635; Волинець С. Д-р Іван Макух - громадський діяч і державний муж - С. - 666-667.

Альманах Станиславівської землі. Т.2. - Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1985. - 900 с.

Із змісту: Климишин М. Голова Уряду ЗУНР - д-р Кость Левицький - С. 212-214; Заклинський М. Дмитро Вітовський і його діяльність. - С. 215-235.

Морозюк В. Акт історичний, першорядної ваги: /Про 1 листоп. 1918 р. та делегатів Труд. конгресу в Києві від Галичини В.Стефаніка, Л.Бачинського та Д.Вітовського/ // Посвіт. - 1995. - N 4. - С.37-40.

Чисніков В. Наркоми і міністри внутрішніх справ України: ЗУНР: /Є про Л.Цегельського, І.Макуха, С.Голубовича/ // Іменем закону. - 1995. - N 50.

Погребенник Ф. Левко Бачинський. - Коломия: Вік, 1994. 316 с.

Погребенник Ф.В. Лев Бачинський: Бібліогр.нарис. - К., 1997. - 30 с.

Погребенник Ф. Левко Бачинський: /Про громад.-культ.діяча ЗУНР. Є фото/ // Слово і час. - 1993.- N 8. - С.50; Новий час.- 1993. - 6 берез.

Бабій В. Заради цього дня: Худ.-док.нарис про Л.Бачинського // За незалежність. - 1992. - N 31,32.

Гава М.В. Д-р Лев Бачинський // Городенщина. - Нью-Йорк-Торонто-Вініпег, 1978. - С.594-596.

Островський О. Левко Бачинський // Край. - 1993. - 30 січ.

Полек В. Став їх провідником: Л.Бачинський // Агро. - 1990. - 2 черв.

Він першим творив державу: /Про відкриття хати-музею Левка Бачинського в його рідному с.Серафимцях Городенківського р-ну та меморіал-дошки в м.Івано-Франківську/ // Тижневик Галичини. - 1997. - 17 лип.

Арсенич П. Наближав час волі: /Про громад.-політ. діяча уряду ЗУНР Ст.Витвицького, уродж. с.Угорники Коломийського р-ну/ //Галичина. - 1994. - 22 січ.

Богаченко М. Президент з Угорників: /Нарис про держ.секретаря ЗУНР, Президента України в екзилі /1954-1965/ Ст.Витвицького/ //Коломийський вісник - 1997 - 13 берез.

Степан Витвицький (1884-1965) // Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі. - Філадельфія. - Київ-Вашингтон, 1993. - С.408-410.

Войтенко О. Діяч Уряду ЗУНР: /Про Ст.Витвицького/ // Галичина. - 1994. - 1 листоп.

Великочий В., Гаврилів Б. Дмитро Вітовський (1887-1919): Док.нарис. - Івано-Франківськ, 1996. - 75 с.: іл.

Юсип Д. Витязь Листопадового Зриву: Дм.Вітовський // Юсип Д. Вогонь Світлодара. - Івано-Франківськ, 1992. - С.54-62.

Горак В. Дмитро Вітовський // Дзвін. - 1992. - N 1-2. - С.130-140.

Головатий М. Д.Вітовський у Станіславі // Галичина. - 1990. - 3 листоп.

Заклинський М. Роля Дмитра Вітовського в Листопадному Чині // Визвольн.шлях. - 1966. - N 12. - С.1344-1351.

Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на західних землях України: Зі спогадами і життєписами чл.Комітету Виконавців Листопадового Чину. - К.: Либідь, 1993. - 408 с.: іл.

Костицький М.В., Тишик В.Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918-1923). - Львів, 1992. - 98 с.

Литвин М. Р., Науменко К.Є. Історія ЗУНР. - Львів, 1995. - 368 с.: іл.

Макарчук С.А. Українська Республіка галичан: Нариси про ЗУНР. - Львів: Світ., 1997. - 192 с.

Міжнародна наукова конференція, присвячена 75-річчю ЗУНР. 1-3 листоп. 1993 р.: Матеріали. - Івано-Франківськ, 1993. - 134 с.

Тишик В.Й., Вівчаренко О.А. Західноукраїнська Народна Республіка: 1918-1923. - Коломия, 1993. - 120с.

Андрухів І. ЗУНР: відоме і невідоме // Проблеми національно-культурного відродження України. - Івано-Франківськ, 1990. - С.39-65.

Версюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення: Хорошол.довідник. - К.: Наукдумка, 1995. - 688 с.

Із змісту: ЗУНР. - С. 312-320.

Гордієнко В. Українська Галицька Армія. - Львів: Меморіал, 1991. - 112 с.

Дерев'янка С.М., Панчук А.М., ЗУНР в українській історіографії // Укр.іст.журн. - 1995. - N 2. - С.28-36.

Євшан М. Великі роковини України: Промова до першої річниці ЗУНР // Дзвін. - 1993. - N 10-12. - С.104-108; Новий час. - 1993. - 30 жовт.

Заклинський М. Листопадовий Чин і причини нашої поразки // Визвольн.шлях. - 1970. - N 11-12. - С.1187-1198.

Карпенко О.Ю. До питання про характер революційного руху в Східній Галичині в 1918 р. // З історії західноукраїнських земель. Вип.1. - К., 1957. - С.59-90.

Карпенко О.Ю. Листопадова 1918 р. національно-демократична революція на західноукраїнських землях // Укр.іст.журн.- 1993. - N 1. - С.16-29.

Кобилецький М. Суд і судочинство в ЗУНР // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали наук.конф. (лютий, 1997). - Львів, 1997. - С.117-120.

Косів М. Воскресають лише там, де є могили...// Дзвін. - 1990.- N 6. - С.81-97.

Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. - Івано-Франківськ, 1993.-200 с.
Із змісту: Великий Зрив. - С.134-152.

Кульчицький В.С., Настюк М.І., Тищик В.Й. З історії української державності. - Львів: Світ, 1992. - 86 с.

Із змісту: Західноукраїнська Народна Республіка. - С.74-84.

Литвин М.Р., Науменко К.Е. Історія Галицького стрілецтва. - Львів: Каменярь, 1991. - 200 с.: іл.

Макарчук С.А. Моральні засади організації суспільного життя в ЗУНР // Завальська Січ: Матеріали конф. 25.03.1995. - Снятин, 1995.

Мацько М. Четвертий Універсал і правотворчість Національної Ради ЗУНР // Михайло Грушевський і

Західна Україна: Матеріали наук.конф. - Львів, 1995. - С.297-299.

Морезюк В. Акт Злуки і Трудовий Конгрес України: Про події 22 січ. 1919 р. у Києві // Новий час. - 1995. - 21 січ.

Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. - К.: Укр. письменник, 1993. - 413с.
Із змісту: /ЗУНР/. - С.172-253.

Панюк А., Рожик М. Історія становлення української державності. - Львів, 1995. - 163 с.
Із змісту: ЗУНР. - С.98-105.

Полонська-Василенко Н. Західна Україна в 1918 році // Полонська-Василенко Н. Історія України (1900-1923). - К., 1991. - С.96-99.

Савчук В. Український Пласт. 1911-1939. - Івано-Франківськ, 1996. - 264 с.

Ступарик Б.М. Діяльність ЗУНР в галузі освіти // Ступарик В. Шкільництво Галичини (1772-1939). - Івано-Франківськ, 1994. - С.114-119.

Тимчасовий Основний закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії, ухвалений Українською національною Радою на засіданню 13 листопада 1918 р. / Національні процеси в Україні. Т.1. - Док. і матеріали. - К., 1997. - С.460-461.

Тищик В. Західноукраїнська Народна Республіка: Держ.апарат і законодавство // Право України. - 1994. - N 5-6. - С. 44-47.

Тищик В. У вогні війни галичани будували державу /ЗУНР/ // Дзвін. - 1994. - N 11-12. - С. 114-117.

Українське державотворення: Словник-довідник. - К.: Либідь, 1997 - 560 с.

Із змісту: Чехович В. Конституція ЗУНР. - С.242-244; Мироненко О. Національні меншини у ЗУНР. - С.316.

ЛИСТОПАДОВИЙ ЗРИВ НА ПРИКАРПАТТІ

Арсенич П. Станіславів - столиця ЗУНР. - Івано-Франківськ, 1993. - 53 с.

Альманах Станіславівської землі. Т.1. - Нью-Йорк-Торонто-Мюнхен, 1975. - 960 с.

Із змісту: Сохоцький І.: Станіславів - тимчасова столиця ЗУНР (ЗОУНР) - С.113-117; Ставничий І. Від повітового міста до столиці ЗУНР - С.118-141; Лучаковський Б.Калуш і Калушина в листопадові дні 1918 р. - С.778-783; Клодницький В.Кінець 1918 р. у Товмачині. - С. 858-863.

Коваль І., Арсенич П. Несіть мене, дедеченьки, мертвого додому: Стор.біографії Дм.Вітовського // Галичина. - 1990. - 4 верес.

Треф'як Я. Листопадовий зрив: Про Дм.Вітовського // Галичина. - 1993 - 30 жовт.

Ходак І. Дмитро Вітовський - провідник Листопадового Чину // Літопис Червоної Калини. - 1991. - N 2. - С. 45-49.

Вівчар Б. Полковник повернувся додому: Про відкриття пам'ятника Д.Вітовському у с. Медуха Галицького району // Галичина. - 1997. - 4 листоп.

Тєфледжук С. Дмитро Вітовський повернувся до Медухи величним гранітним пам'ятником: /Галиц.р-н/ // Галиц.слово. - 1997. - 7 листоп.

Подольський Ф. Символічна могила Дмитра Вітовського: /у с.Медуха Галиц.р-ну споруджено хрест-пам'ятник на символіч. могилі першого міністра Збройних Сил ЗУНР / // Галичина. - 1994. - 24 трав.

Литвин М. Михайло Грушевський і ЗУНР // Михайло Грушевський і Західна Україна: Матеріали наук.конф. - Львів, 1995. - С.292-294.

Ровенчак О. Час великої роботи настав: /В Долині відкрито пам'ятник першому Президенту України Мих.Грушевському/ //Галичина. - 1993. - 27 серп.

Зозуляк В. Міністр ЗУНРу: /Про І.Куровця - міністра охорони здоров'я ЗУНР/ // Медик Прикарпаття. - 1991. - 7 січ.

Іван Куровець (1863-1931) // Грабовецький В. Історія Калуша. - Дрогобич, 1997. - С. 131-183; Українські лікарі Прикарпаття. - Коломия, 1995. - С. 45-46.

Андрухів І. Кость Левицький: Сторінки життя. - Івано-Франківськ, 1995. - 62 с.

Велетєв на фоні ліліпутів нинішньої доби: Політ.порт. // Прикарпат.права. - 1992. - 11-21 листоп.

Головатий М. Голова уряду родом із Тисмениці: /К.Левицький/ // Галичина. - 1991.-21 листоп.

Нам пора для України жити...: про відкриття меморіал.дошки визнач. діячеві ЗУНР К.Левицькому в Тисмениці // Вперед. - 1993. - 28 серп.

Біланюк Я. На народній службі: До 125-річчя від дня народж. І.Макуха // Злагода. - 1997. - 19 квіт.

Боднарчук П. На народній ниві. // Злагода. - 1992. - 16 верес.

Злупко С. Найвидатніший міністр ЗУНР: / Про держ.секретаря внутр.справ ЗУНР І.Макуха/ // Франкова криниця. - 1992. - 20 листоп.

Терпеливець С., Дземап М. Іван Макух - визначний діяч ЗУНР // Поліття. - 1993. - N 31-32.

Василів З. Незабуття пам'ять про Макуха: /В м.Тлумачі відкрито меморіальну дошку міністру ЗУНР, адвокату Івану Макуху/ // Злагода. - 1993. - 4 листоп.

Товстюк М. У пам'яті народній: /В Тлумачі відкрито меморіал.дошку на честь міністра внутр.справ ЗУНР І.Макуха / // Рідна земля. - 1993. - 7 груд.; Прикапат.правда. - 1993. - 11 груд.

Грицюк В. Воскресили розстріляні імена: Про долю держ. секретаря земел.справ ЗУНР М.Мартинця // Поліття. - 1993. - N 31-32.

Дмитрів М. Коли закон не діяв: Нарис про чл.уряду ЗУНР М.Мартинця // Галичина. - 1996. - 14,18 верес.

Дмитрів М. "Свобода" вивела "Галичину" на новий слід: /Про долю нащадків держ.секретаря ЗОУНР М.Мартинця/ //Галичина. 1997. - 8 квіт.

Бабій В. Відкрито пам'ятник Михайлові Мартинцю /видат.діячеві ЗУНР.: у с.Луквиця Богородчан.р-ну/ // Тижневик Галичини. - 1997. - 6 листоп.

Дерев'янка В. "У вічній гранітній задумі милується красою рідного краю": Про пам'ятник Мих.Мартинцю, міністру ЗУНР, в с.Луквиця Богородчан.р-ну // Слово народу. - 1997. - 8 листоп.

Коритко Р. Євген Петрушевич - президент ЗУНР //Літопис Червоної Калини. - N 1.- С.32-34.

Угорчак Ю. Член уряду ЗУНР: Нарис про проф.Коломийс.укр.гімназії Гр.Тимошука // Новий час. - 1995. - 21 січ.

Батькові січового стрілецтва: /У м.Коломій відкрито меморіал. дошку К.Трильовському/ //Вільн.голос. - 1993. - 18 серп.

Воловинець П. Пам'яті земляка: /В сел.Войнилів Калус.р-ну відкрито меморіал.дошку поету і патріоту України М.Федюшці /Євшану/

Барчук М. Історія пам'ятника: /Про пам'ятник "Борцям, полеглим за самостійну Україну 1918-1920 рр." в с.Грушка Тлумац.р-ну/ //Злагода. - 1993. - 13 берез.

Воробець М. Унікальна знахідка: / У церкві Різдва Пресв.Богородиці в Рогатині знайдено меморіал. дошку з прізвищами 16 вояків УГА/ //Голос Опілля. - 1993. - 21 лип.

ЗМІСТ

Слово від авторів.....	5
Розпорядження голови Івано-Франківської обласної державної адміністрації Михайла Вишиванюка до відзначення 80-річчя ЗУНР.....	10
Доповідь Президента України Леоніда Кучми на урочистому засіданні, присвяченому 80-річчю ЗУНР.....	11
Листопадовий зрив у документах.....	28
Список членів Української Національної Ради	42
Педагоги Прикарпаття - учасники визволь- них змагань.....	66
Станіслав - столиця ЗУНР.....	77
Д.Вітовський у Станіславі	89
Історія ЗУНР у геральдиці, філаталії і боністиці.....	105
ЗУНР в бібліографії.....	114

Підписано до друку 28.08.99 р. Папір офсетн.
Формат 60x84/₃₂. Ум. друк. арк. 8,12.
Зам. 201. Тираж 500.

Видавництво "Плай"
Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника,
76000, Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57.